

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra speciální pedagogiky

**Manuál základních postupů jednání při kontaktu se studentem
se sluchovým postižením na vysoké škole**

(součást disertační práce)

PhDr. Lenka Doležalová

Brno 2009

OBSAH

Úvod	4
1 STŘEDISKO PRO POMOC STUDENTŮM SE SPECIFICKÝMI NÁROKY - TEIRESIÁS.....	8
2 PŘÍNOS STUDIA NA VYSOKÉ ŠKOLE PRO STUDENTY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM.....	10
3 ZÁSADY PRO SPRÁVNOU KOMUNIKACI SE SLUCHOVĚ POSTIŽENÝMI.....	11
4 PRAKTICKÁ DOPORUČENÍ PRO VÝUKU	26
Závěr	28
Seznam použité literatury	29
Další doporučená literatura.....	31
Hypertextové odkazy	32
Další zajímavé internetové zdroje	34
Časopisy	34
Kontaktní adresy	34
Seznam tabulek.....	35
Seznam grafů	35
Seznam příloh	35

To jsem Já - neslyšící

MYŠLENKY:

Myslím ve své řeči – ve znakové řeči

Tolik Vám chci rozumět!

Potřebuji slova, slova, slova ...

Potřebuji obraz, k němu znak

A vysvětlení, napsané slovo.

Poslední je odezírání.

Znaková řeč ve školách a titulky

V televizi mi hodně pomáhají.

HLAS:

Mluvím ...? Ano, ale pomalu a nezřetelně

- *prosím, nesmějte se, zapněte své uši*
- *je třeba dávat pozor a snažit se mně pochopit*
- *pomohu Vám – mohu Vám vše napsat*
 - **Mluví na mě ... ?**
- *Mluvte, prosím, tak aby Vám bylo vidět na ústa*
 - *mluvte, prosím, pomalu a zřetelně*
 - *mluvte, prosím, v krátkých větách*
 - **děkuji.**

RUCE:

Rukama cítím

Rukama mluvím – jsou mým „hlasem“

Ruce dokáží sdělit mé pocity

Ruce mi pomáhají utvářet bohatý a radostný život

Ruce jsou pro mne velice cenným komunikačním prostředkem

Ruce si chráním – nelze jimi dělat těžkou práci

OČI:

Očima poslouchám

Oči jsou pro mne bránou do světa slyšících

Jsou veselé

- *umějí číst*
- *sledují pohyb, výrazy tváří v mém okolí*
- *dokáží vidět radost, pochopení a lásku stejně dobře jako posměch, zlobu, lhostejnost*
- Často je mám velmi unavené, jen málo odpočívají**
 - *neustále odezírají mluvenou řeč*
 - *touží po poznání, čtou, sledují televizi, teletext*
 - *dávají pozor na práci rukou, na světla na ulici*
 - *v lehkém spánku hlídají světelný vibrační budík pro pláč dítěte i pro včasné vstávání do práce*

UŠI – TICHÝ SVĚT

Neslyším

neslyším první slůvka mámy

neslyším zpěv ptáků, šumění listů, hukot vody

neslyším hovor, smích, hudbu

neslyším kamaráda

n e s l y š í m

neslyším plakat svoje dítě

neslyším nebezpečí

neslyším telefon

neslyším houkání požárníků, policie, sanitky ...

Úvod

Edukační proces na tzv. terciárním stupni vzdělávání představuje jeden z nejsložitějších procesů, které lze v pedagogické praxi realizovat. Vysoká náročnost na kvalitu výuky se odráží ve stupni nároků kladených univerzitními pedagogy na učební výkony studentů. Z evropského standardu univerzitního vzdělávání, k němuž se Česká republika hlásí, vyplývá povinnost zabezpečit a zprostředkovat rovnoprávné zapojení studentů se speciálními potřebami (zdravotním postižením a jiným znevýhodněním) do vysokoškolského vzdělávání. Zlepšování podmínek vysokoškolského studia pro studenty se zdravotním postižením či jinými speciálními potřebami je nedílnou součástí náročného longitudinálního komplexního procesu socializace, který by měl být, v případě, že má být nazván úspěšným, završen integrací pracovní a společenskou. Podaří-li se studentům se speciálními potřebami získat vzdělání na tomto stupni, mají pak větší možnost samostatné výdělečné činnosti, a tím menší finanční závislost na sociální a organizační podpoře státu.

Ačkoli se počet studentů se speciálními potřebami stále zvyšuje, zaznamenáváme mimo jiné i díky negativním sekundárním důsledkům segregačních modelů vzdělávání na nižších stupních škol a následné nízké odborné kvalifikaci studentů téměř třetinovou nezaměstnanost občanů se zdravotním postižením. Pozitivem je, že legislativa v České republice pamatuje nejen na předškolní, základní a středoškolské vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, ale i na terciární vzdělávání studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, což zajišťuje zákon č.111/1998 Sb. o vysokých školách. Promítl se do něj úkol *umožnit rovnoprávné zapojení těchto občanů do běžného života*, což vyplývá jak z Listiny základních práv a svobod, tak z Národního plánu pro vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením. Ve výše uvedeném zákoně je možné získat bližší informace o opatřeních, které je třeba učinit, pokud mají mít studenti se speciálními potřebami skutečně rovnoprávné postavení na dané vysoké škole. Mezi tato opatření řadí Vitásková (2003) např.:

- zabezpečení zpřístupnění forem přijímacího řízení i pro studenty se zdravotním postižením;
- zabezpečení potřebného přístrojového a materiálového vybavení umožňující studium studentům se zdravotním postižením;
- zabezpečení dostupných služeb tlumočnicků, asistentů a dalších odborníků umožňujících studium studentům s jednotlivými druhy zdravotního postižení;

- školení a příprava pracovníků vysoké školy na práci se studenty se zdravotním postižením;
- zlepšování informovanosti studentů středních škol se zdravotním postižením o možnostech studia na příslušné vysoké škole;
- organizaci poradenství (psychologické sociálně právní, profesní, sociálně pedagogické) pro studenty se zdravotním postižením při přípravě na zkoušky i v průběhu studia.

Dalšími legislativními normami, které zohledňují speciální, příp. adaptované podmínky vysokoškolského studia studentů se zdravotní postižením, jsou tzv. Bílá kniha MŠMT ČR a Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti na vysoké škole. Na základě všech zmíněných legislativních opatření je vytvořen předpoklad pro aktivní modernizaci studijních podmínek pro studenty se zdravotním postižením či s jinými speciálními potřebami, které realizují samotná univerzitní pracoviště. Např. rektor Masarykovy univerzity vydal v roce 2003 ve spolupráci se Střediskem pro pomoc studentů se specifickými nároky – Teiresiás **Směrnici o studiu osob se specifickými nároky** (viz. příloha č. 1), která je přístupná všem zaměstnancům a studentům Masarykovy univerzity na webových stránkách Masarykovy univerzity.

Sluchově postižení jsou podle Hádkové (2006) z hlediska získávání vysokoškolské graduace jednou z nejohroženějších skupin. Na většině vysokých škol dochází k předávání informací studentům ve verbální podobě, a to z větší míry mluveným slovem. K příjmu informací dochází sluchovou cestou, což bývá pro sluchově postižené z důvodu nedostatečného sluchového vnímání, případně jeho absence, velmi náročné. Může tak docházet k omezenému přísunu informací. Sluchová vada je pouze primárním problémem, přičemž potíže, které v důsledku sluchové ztráty vznikají, se mohou projevat ve vývoji řeči, v oblasti poznávacích procesů, psychických vlastností, navazování sociálních vztahů, v orientaci v prostoru, ve zhoršení pohybové koordinace, a u některých jedinců může snižovat pocit sebejistoty a bezpečnosti. Jinými problematickými oblastmi, s nimiž se především těžce sluchově postižení a neslyšící studenti mohou setkávat, jsou podle Karlové (in Zíkl 2004) sociální interakce se slyšícími a strategie učení, jež společně s ostatními problémy vznikají v důsledku odlišného komunikačního kódu, který je pro širokou veřejnost nečitelný.

Při studiu na vysoké škole se studenti se sluchovým postižením budou vždy, více či méně, dostávat do situací, které vznikají převážně z důvodu komunikační bariéry a budou vyžadovat pomoc a pochopení při jejich řešení jak ze strany ostatních studentů, tak ze strany vyučujících. Úspěšnost studenta se sluchovým postižením na vysoké škole je dána mnoha faktory, mezi něž řadíme především stupeň a typ sluchové vady, dobu a příčinu vzniku sluchové vady, kvalitu užívaných kompenzačních pomůcek, především individuálních sluchadel, příp. kochleárního implantátu, dále přidružené postižení, ochotu a připravenost ostatních studentů a zaměstnanců fakulty, a v neposlední řadě k těmto faktorům řadíme i studijní obor, studijní předpoklady studenta se sluchovým postižením a jeho komunikační schopnosti a dovednosti. Jedním z nejdůležitějších předpokladů pro zdárné absolvování zvoleného studijního oboru je pro studenta se sluchovým postižením zprostředkování informací na přednáškách a seminářích v přijatelném komunikačním kódu. To mu umožní lepší orientaci v probírané látce a minimalizují se tím problémy s nepochopením opsaných nebo okopírovaných přednášek od ostatních studentů. Z toho důvodu se studentům se sluchovým postižením nabízejí tlumočnické služby, které zajišťují tlumočníci znakového jazyka, příp. znakované češtiny (tzv. transliterátor znakované češtiny), dále orální tlumočníci (tzv. vizualizátoři mluvené češtiny) a v neposlední řadě mohou studenti se sluchovým postižením využívat i tzv. zapisovatele, kteří zaznamenávají do notebooku výklad vyučujícího, příp. otázky i odpovědi, které v průběhu výuky vyvstanou, zatímco student se sluchovým postižením výklad vyučujícího sleduje a soustředí se na obsah sdělovaného.

Z důvodu narůstajícího počtu uchazečů o vysokoškolské studium, kteří budou v případě přijetí na vysokou školu vyžadovat speciální přístup, zřídily již některé z vysokých škol, příp. univerzit v České republice centra určená právě pro pomoc a podporu studentů se speciálními nároky. Mezi taková centra patří například **Centrum pro handicapované studenty Slunečnice**, které je součástí Institutu inovace vzdělávání v rámci Ekonomické fakulty na Technické univerzitě v Ostravě, **Centrum pomoci handicapovaným** na Univerzitě Palackého, **Středisko handicapovaných studentů** při Vysoké škole ekonomické v Praze, **Akademická poradna pro zpřístupňování studia lidem se zdravotním postižením** na Technické univerzitě v Liberci, **Poradna pro studenty se speciálními potřebami** na Pedagogické fakultě a **Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky – Teiresiás** (dále jen „Středisko Teiresiás“) na Masarykově univerzitě. Díky spolupráci se Střediskem Teiresiás bylo možné realizovat výzkum, v němž výzkumný soubor tvořili vysokoškolští učitelé Masarykovy univerzity,

kteří se ve své výuce setkali se studentem se sluchovým postižením. Výsledky provedeného výzkumu tvoří část východisek pro zpracování předkládaného manuálu, který by měl přiblížit specifika vzdělávání a komunikace studentů se sluchovým postižením, a zároveň usnadnit samotným vyučujícím nejen prvotní kontakt se studentem se sluchovým postižením, ale i další setkání a s nimi spojené případné obtíže.

Cílem tohoto manuálu je zpřístupnit cestu vysokoškolským učitelům k lepšímu pochopení specifické situace studenta se sluchovým postižením na vysoké škole, nastínit možnosti a úskalí komunikace se sluchově postiženými a pomoci při přípravě na výuku, v níž je přítomen student se sluchovým postižením, aby se následně eliminoval vznik různých potíží, a s tím spojené dlouhodobé a náročné řešení. Je zaměřen především na:

- vymezení základní terminologie oboru surdopedie se zaměřením na terciární vzdělávání sluchově postižených;
- východiska pro terciární vzdělávání sluchově postižených a jeho přínos pro studenty;
- stručnou charakteristiku náplně práce Střediska pro pomoc studentům se specifickými nároky – Teiresiás;
- zásady pro komunikaci se sluchově postiženými (s nedoslýchavými x těžce sluchově postiženými / neslyšícími studenty), tzn. podmínky pro úspěšné odezírání, roli tlumočnicka znakového jazyka při výuce a jeho postavení v komunikačním procesu, atd.;
- praktická doporučení pro výuku, v níž je přítomen student se sluchovým postižením;
- kontaktní adresy na zařízení a organizace věnující se sluchově postiženým;
- hypertextové odkazy;
- odbornou literaturu.

1 Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky - Teiresiás

Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky - Teiresiás je účelovým zařízením Masarykovy univerzity (dále jen MU) s celouniverzitní působností. Jeho posláním je zajišťovat podmínky pro to, aby studium na MU bylo v největší možné míře přístupné studentům a účastníkům celoživotního vzdělávání se zdravotními handicapy různého typu. K tomuto účelu spolupracuje se specializovanými pracovišti mimo MU a metodicky ovlivňuje činnost MU v této oblasti. Masarykova univerzita od roku 2000 organizuje pro zdravotně postižené přijímací zkoušky tak, aby s využitím informačních technologií a alternativních komunikačních a percepčních metod měli možnost splnit standardní písemný přijímací test. (www.teiresias.muni.cz) Středisko Teiresiás má vlastní *výukové centrum*, jehož kurzy doplňují nebo nahrazují výuku, dále má vlastní *studijní oddělení*, které řeší problémy handicapovaných studentů na všech fakultách MU, nabízí poradenské a metodické služby středoškolským studentům a vyučujícím, má vlastní vydavatelství hmatových knih pro nevidomé, elektronickou knihovnu, tlumočnické centrum znakového jazyka a dispečink osobní asistence.

Studentům se sluchovým postižením poskytuje **poradenské služby**, mezi něž patří vstupní orientační soustředění s vysvětlením života na univerzitě a organizace studia. Během studia umožňuje studijní oddělení trvale poradenství mluvenou řečí, mailem, chatem a v českém znakovém jazyce osobně nebo formou videa a webové kamery. Co se týče **tlumočnických a asistenčních služeb**, je studentům se sluchovým postižením k dispozici více než patnáct tlumočnicků, které řídí jednotný tlumočnický dispečink a nabízí znakové i artikulační tlumočnictví a zapisovatelské služby při výuce i v oficiálním styku v rámci MU. V neposlední řadě mohou studenti využívat asistence při sportu na MU, a to včetně letních a zimních výcvikových kurzů. Dalšími službami, kterými Středisko Teiresiás zpřístupňuje studium na vysoké škole, jsou **technické služby**, kdy se v případě potřeby zapůjčí studentovi se sluchovým postižením notebook pro zapisování, FM systémy a jiné kompenzační pomůcky. Na žádost studentů může středisko nainstalovat další asistenční a kompenzační techniku (světelný zvonek na kolejích, startovací zařízení při sportovních aktivitách, atd.). V případě, že výuka nabízená fakultou, na níž student se sluchovým postižením studuje, nevyhovuje speciálním potřebám studenta, příp. nestačí-li pro vysvětlení a pochopení probírané látky tlumočnick, mohou studenti se sluchovým

postižením využít **speciální výuky** nabízené Střediskem Teiresiás, která probíhá individuálně nebo v malých skupinách v českém znakovém jazyce nebo v českém jazyce formou chatu s vyučujícím. Vzhledem k tomu, že pro většinu těžce sluchově postižených studentů je český jazyk jazykem cizím, vytvořilo pro ně středisko speciální intenzivní *kurzy českého jazyka*, které jim umožní českému jazyku porozumět a používat ho nejen při studiu, ale i v běžném životě. Stejně jako intaktní studenti, musí i studenti se sluchovým postižením absolvovat v rámci studia na vysoké škole *kurzy cizího jazyka*. Středisko Teiresiás proto nabízí kurzy anglického a německého jazyka pro studenty se sluchovým postižením, jejichž absolvování doplňuje absolvování kurzu cizího jazyka na dané fakultě. Ve výuce pořádané střediskem je zajištěna vizualizace probíraných témat, lepší názornost, moderní počítačová technika, kterou studenti používají převážně při jedné z forem výuky – chatování. Lektoři, kteří zde učí, buď sami ovládají znakový jazyk nebo výuka probíhá za přítomnosti tlumočnicka znakového jazyka. Pro ty studenty se sluchovým postižením, kterým se blíží konec studia, pomáhají zaměstnanci střediska s korekturami jejich závěrečných prací. V neposlední řadě je třeba zmínit, že Středisko Teiresiás připravilo s podporou Evropského sociálního fondu a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy projekt určený žákům středních a vysokých škol s postižením zraku nebo sluchu, přičemž tento projekt nabídl e-learningové kurzy: český jazyk, anglický jazyk, matematika a výpočetní technika. Účelem těchto kurzů je zopakovat, procvičit a prohloubit získané znalosti. (Petraturová, 2008)

2 Přínos studia na vysoké škole pro studenty se sluchovým postižením

V průběhu posledních let, kdy bylo a stále je možné sledovat studium studentů se sluchovým postižením na vysokých školách v České republice, hovoří Hádková (2006, s. 34) o přínosu studia na vysoké škole pro studenty se sluchovým postižením především v následujících ohledech:

- *„zvyšování vzdělanosti, informační úrovně a rozvoje celé osobnosti,*
- *získávání lepšího společenského a pracovního uplatnění,*
- *nabývání zkušeností ve styku s intaktní populací, možnost navazovat přátelství,*
- *zlepšování komunikační zručnosti,*
- *rozvoj celkové jazykové úrovně,*
- *větší rozhled v kulturním a společenském dění,*
- *posilování sebevědomí,*
- *učení se být víc nezávislí na okolí“.*

Je však nesporné, že se studenti se sluchovým postižením v průběhu studia potýkají s množstvím potíží, z nichž některé mohou být minimalizovány vhodným přístupem k nim ze strany vyučujících a ty ostatní musí zvládnout sami. Nejčastěji se budou nejspíše potýkat s potížemi souvisejícími s komunikací se spolužáky a vyučujícími, a to v důsledku komunikační bariéry vznikající v používání odlišného komunikačního kódu oproti slyšícím, tj. používání znakového jazyka.

3 Zásady pro správnou komunikaci se sluchově postiženými

Sluchově postižení tvoří heterogenní skupinu osob, která se dále dělí na jedince *nedoslýchavé, neslyšící, ohluchlé* nebo *jedince s kochleárním implantátem*. Pojem „*hluchoněmý*“, který se v **minulosti** běžně používal (především pro jedince s těžkou sluchovou vadou), vycházel z předpokladu, že pokud člověk neslyší, nemůže se naučit mluvit, takže je němý, což však není pravda. Při kontaktu s neslyšícím člověkem má každý z nás možnost se o tom přesvědčit. To, že člověk neslyší, neznamená, že nedokáže vyloudit zvuk, křičet či se hlasitě smát. Ani ti neslyšící lidé, kteří mají řeč těžko srozumitelnou, deformovanou, příp. zcela nesrozumitelnou, nemohou být označováni za němé. Mají pouze sníženou schopnost osvojit si mluvenou řeč. (Hudáková, Motejzíkova, 2005) V současnosti se tedy s pojmem „hluchoněmý“ setkáváme jen zřídka a jeho užívání je nevhodné.

Podle toho, jaký typ sluchového postižení jedinec má, vyžaduje i určitý způsob komunikace. Co se týče studentů se sluchovým postižením na vysoké škole, můžeme mluvit o třech velkých skupinách. První skupinu tvoří studenti s **těžkou sluchovou vadou**, kteří preferují *komunikaci ve znakovém jazyce*, druhou skupinu studenti, kteří jsou **nedoslýchaví**, sluchovou vadu mají kompenzovanou sluchadly a zvládají *komunikaci v mluveném jazyce*. Do třetí skupiny bychom mohli zařadit **uživatele kochleárního implantátu**. Někteří z nich preferují znakový jazyk a druzí zase jazyk mluvený, což ovlivňují různé faktory, jako např. doba kochleární implantace, užívaný komunikační systém během vzdělávání, atd. Pro názornost uvádím jednu z možných klasifikací poruch sluchu podle stupně sluchové ztráty (tab. 1).

Stupeň sluchové poruchy:	Odpovídající audiometrické ISO hodnoty: (průměr frekvencí 500, 1000, 2000, 4000 Hz)	Projevy:
0 žádná porucha	25 dB nebo lepší (lepší ucho)	Žádné nebo velmi lehké problémy se sluchem. Schopnost slyšet šepot.
1 lehká porucha	26-40 dB (lepší ucho)	Schopnost slyšet a opakovat slova, která jsou mluvena normálním hlasem z 1 metru.
2 střední porucha	41-60 dB (lepší ucho)	Schopnost slyšet a opakovat slova, která jsou mluvena hlasitou řečí z 1 m.
3 těžká porucha	61-80 dB (lepší ucho)	Schopnost slyšet nějaká slova, když jsou křičena do lepšího ucha.
4 velmi těžká porucha, včetně hluchoty	81 dB a větší (lepší ucho)	Neschopnost slyšet a porozumět hlasu, který je křičen.
omezující sluchová porucha: (disabling hearing impairment)		Dospělí: 41 dB a více (lepší ucho)
		Děti do 15 let včetně: 31 dB a více (lepší ucho)

Tab. 1: Stupně sluchové poruchy (Šedivá, 2006, s. 7)

Následující text se bude snažit přiblížit specifika komunikace se studenty se sluchovým postižením podle toho, jaký komunikační systém preferují, a zda se jedná o studenty neslyšící či těžce sluchově postižené nebo o studenty nedoslýchavé.

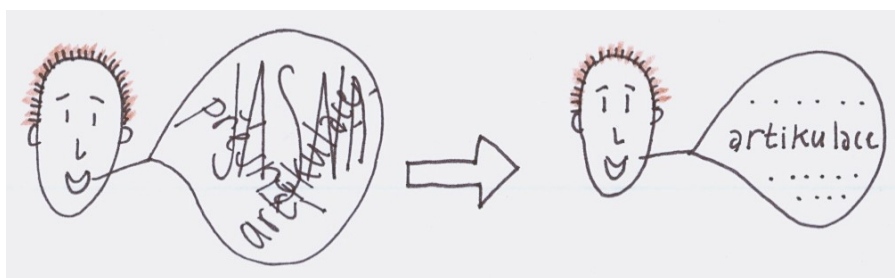
Komunikace s nedoslýchavými studenty

Komunikace s nedoslýchavými studenty, kteří mají příjem akustických informací omezen jen částečně, jsou schopni *vnímat okolní zvuky, někdy i mluvenou řeč* a zvládají ji bez větších obtíží **odezírat**, by měla probíhat za dodržování určitých podmínek a zásad pro tuto komunikaci. Pokud by tyto podmínky zajištěny nebyly, docházelo by pak ke zhoršení porozumění obsahu sdělovaného, a tím pádem k narušení celého komunikačního procesu.

Při vzájemné komunikaci, prosím, dbejte na to, aby:

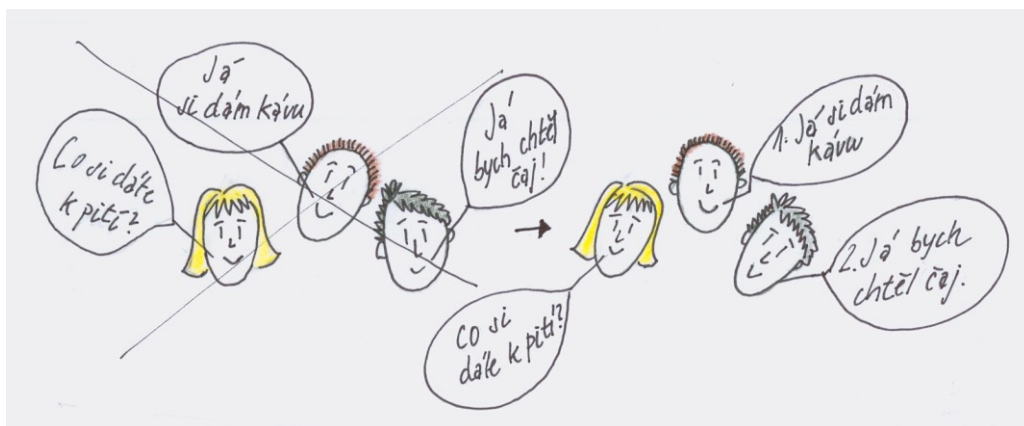
- byl před započítím rozhovoru mezi Vámi navázán *zrakový kontakt*. Pokud se na Vás student nedívá, můžete ho upozornit lehkým dotykem na rameno, paži nebo předloktí (naopak dotyk na hlavu, záda či znakovací ruce může vyvolat negativní reakci).
- byl *zrakový kontakt* po dobu vzájemné komunikace *nepřetržitě udržován*.

- byl student informovaný předem o *tématu hovoru*, i o jeho změně. Student se bude lépe orientovat v kontextu.
- byl student upozorněn na *změnu mluvčího*.
- student viděl na Vaše ústa, když mluvíte nebo na ústa dalšího mluvčího.
- student nebyl oslněn.
- byla zajištěna dostatečná *intenzita osvětlení* prostoru, kde se nacházíte.
- Vaše *artikulace* nebyla moc rychlá a nezřetelná, ale ani ne příliš pomalá a nepřirozená, tzn. zvolněte tempo řeči a zřetelně artikulujte (obr. 1)

Obr. 1: Zřetelná artikulace

- Vaše řeč nebyla příliš tichá a jednotvárná s nevýraznými modulačními faktory, to však neznamená, že musíte křičet.
- během komunikace mluvila vždy jen *jedna osoba*, neboť současné mluvení více osob není student se sluchovým postižením schopen sledovat (obr. 2).

Obr. 2: Komunikace mezi více osobami

- komunikace neprobíhala v příliš hlučném prostředí (tzn. bez přítomnosti zapnutého rádia, televize, atd.) viz obr. 3. (srov. Strnadová, 2007, Suralová, 2007, Karlová, 2004)

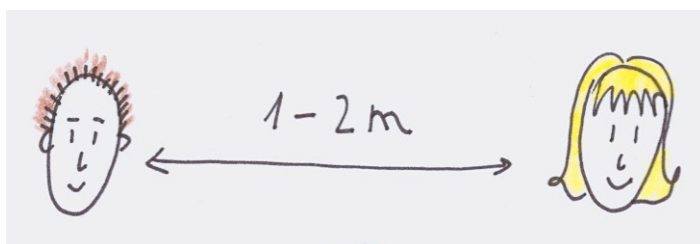

Obr. 3: Komunikace v hlučném prostředí

Jak bylo výše zmíněno, v souvislosti s vnímáním mluvené řeči sluchově postiženými mluvíme o tzv. **odezírání**, což je nejčastější forma komunikace, kterou sluchově postižení s majoritní společností slyšících využívají. Neznamená to však, že by se všichni sluchově postižení rodili na svět se schopností odezírat a všichni zvládali odezírat bez problémů, jak si někteří mylně myslí. Ve skutečnosti je odezírání mnohonásobně náročnější než poslouchání, *vlohy k odezírání* jsou vrozené a *nadání* k odezírání není podmíněno špatným slyšením. Odezírání je nutné trénovat celý život a i ten, kdo umí velmi dobře odezírat, nezíská takové množství informací, které získá člověk, který stejně sdělení poslouchá.

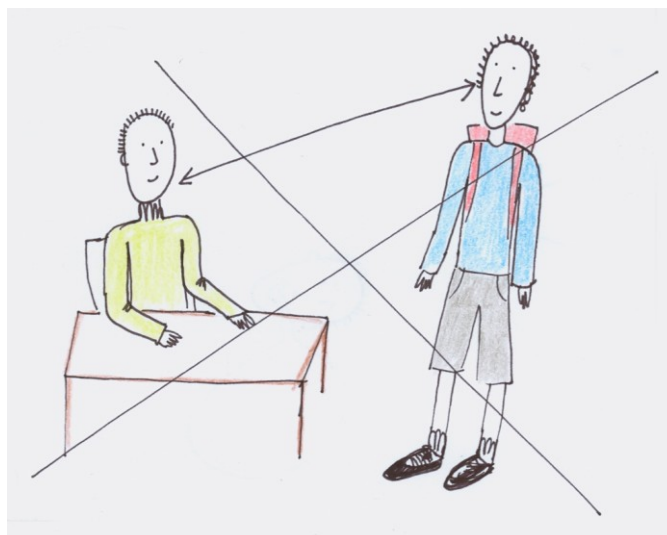
Chcete-li studentovi **komunikaci formou odezírání** usnadnit, pamatujte, prosím, na následující:

- Dodržujte mezi sebou přiměřenou vzdálenost, cca. *1-2 m*. (obr. 4).

Obr. 4: Vzdálenost při komunikaci formou odezírání

- Nezdávejte se využívat *neverbálních prostředků komunikace*, jako jsou gesta a mimika, neboť usnadní porozumění sdělovanému. Sluchově postižení si dále všímají i celkových postojů a pohybů těla.
- Přibližně *stejná výšková úroveň hlavy* mluvčího a odezírajícího zajišťuje lepší odezírání promluvy (obr. 5).

Obr. 5: Výšková úroveň hlavy mluvčího a odezírajícího

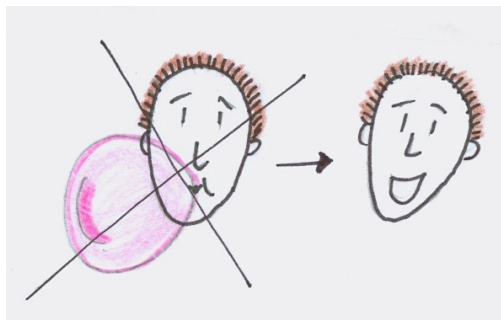
- Předem studenta informujte jak o tématu hovoru, tak o jeho změně v průběhu komunikace, aby se mohl lépe orientovat v kontextu.
- Jedná-li se o známé téma hovoru, dochází k rychlejšímu a úspěšnějšímu porozumění.
- Zdůraznění *klíčových slov* během promluvy usnadňuje její porozumění.
- V případě, že Vám není porozuměno, zopakujte informaci ještě jednou, použijte *jinou formulaci*, tzn. jiná slova a větné konstrukce. (Hudáková, 2005)

Úspěšnost odezírání mohou ovlivnit i **další faktory**, které však nemůžete osobně ovlivnit. Víte-li o nich, mohou Vám alespoň pomoci pochopit, proč Vám student nerozumí, když dodržíte výše uvedené zásady.

- Pokud jste pro studenta *novým komunikačním partnerem*, může chvíli trvat, než si na Váš mluvní projev a artikulaci zvykne.
- Student je v *psychické nepohodě*, stresu, nebo se bojí. Ovlivňuje to jeho schopnost koncentrovat se a vnímat tak Váš mluvní projev.
- *Únava* je dalším faktorem, která znemožňuje schopnost soustředit se. K dalším faktorům, které mohou snižovat koncentraci během odezírání, patří např. *nemoc* studenta, *smutek*, *přílišná radost* nebo naopak *vztek* (tzn. jak psychická, tak fyzická nepohoda snižuje úspěšnost odezírání).
- Student nosí *brýle*, ale nemá je nebo má nekorigovanou oční vadu, a nedokáže tak přesně rozpoznat jednotlivá slova, která vyslovujete.

Dalšími **negativními vlivy** během odezírání jsou:

- *Žvýkačka, jídlo, případně cigareta* v ústech během mluvení (obr. 6).

Obr. 6: Žvýkačka při mluvení

- Nestandardní výslovnost mluvčího (cizinec nebo Čech s nedostatečnou znalostí češtiny).
- Mluvčí má *vadu chrupu* (popř. zubní protézu), vousy nebo knír zakrývající rty nebo jejich část.
- Bariérou pro komunikaci může být *narušená komunikační schopnost* mluvčího. (Hudáková, 2005, Strnadová, 2007)

Komunikace s nedoslýchavým studentem může probíhat samozřejmě **psanou formou řeči**, která bývá však pomalejší, abstraktnější a musíme u sebe mít vždy tužku a papír. Někdy se však tomuto způsobu komunikace nevyhneme. Doporučuji ho využít především u těch slov či slovních spojení, která jsou zcela nová a neznámá. Mohou to být slova cizího původu, které se těžko odezírají.

Komunikace s těžce sluchově postiženými, příp. neslyšícími studenty

Těžce sluchově postižení nebo neslyšící jedinci, kteří se již se sluchovým postižením narodili nebo jej časně získali, **tzv. prelingválně sluchově postižení**, tzn. před ukončení základního vývoje řeči, představují ve slyšící společnosti zpravidla specifickou *jazykovou a kulturní menšinu*.

Doba vzniku vady sluchu	Velikost ztráty sluchu	
	Hluchota	Nedoslýchavost
Před osvojením mluveného jazyka (prelingválně , tj. do 6. roku života)	Prelingválně neslyšící lidé	Prelingválně nedoslýchaví lidé
Po osvojení mluveného jazyka (postlingválně , tj. po 6. roce života)	Postlingválně neslyšící / ohluchlí lidé	Postlingválně nedoslýchaví lidé (většinou lidé se stařeckou nedoslýchavostí)

Tab. 2: Terminologie (Hudáková, 2005, s. 13)

Stupeň šedi v podtisku orientačně koresponduje s početním zastoupením té které skupiny lidí s vadou sluchu (tab. 2).

Prelingválně těžce sluchově postižení nebo neslyšící jedinci nemohou v důsledku závažného poškození sluchu vnímat mluvenou řeč ani s největším zesílením, tzn. za použití kvalitních digitálních sluchadel. Zvuky vnímají hmatem, prostřednictvím vibrací, které doprovázejí akustické signály. Preferují tak jiný způsob komunikace než je mluvená řeč, a to **vizuálně-motorické komunikační prostředky**, k nimž patří **český znakový jazyk, znakovaná čeština a prstová abeceda**.

- **Český znakový jazyk** (vlastní znakový jazyk neslyšících) tvoří určitá dohodnutá soustava znaků, které podle určitých pravidel vyjadřují jisté symboly reálného nebo abstraktního světa, v nichž neslyšící uvažuje a také se v nich vyjadřuje. „*Součástí komunikace znakovým jazykem je orální řeč, odezírání, prstová abeceda a mimika.*“ (Lauerman, 1986, in Krahulcová, 1996, s. 19) Má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální a gramatické. Jeho gramatika je zcela nezávislá na jakémkoli mluveném jazyce. Mluvnické vztahy jsou zde vyjádřeny nejen lineárním řazením znaků za sebou, ale i simultánně, například nemanuálními komponenty. (Macurová, 2001) V níže uvedené tab. 3 je možné vidět rozdíl mezi jazykem mluveným a znakovým.

Kritérium	Hovorený jazyk	Posunkový jazyk
Inštrumenty	jazyk, d'asná, zuby, atď.	ruky, telo, atď.
Vnímanie	sluch	zrak
Modalita	auditívno-verbálna	vizuálno-motorická
Kombinovanie	na základe gramatiky hovoreného jazyka	na základe gramatiky posunkového jazyka
Produkcia	artikulované hlásky reči	artikulované cherémy posunkov

Tab. 3: Porovnanie posunkového a hovoreného jazyka (Tarciová, 2005, s. 38)

Podle Bímové (2005) koluje o znakovém jazyce v obecném „laickém“ povědomí mnoho mýtů a pověr:

- ***Neslyšící lidé se mezi sebou dorozumívají pomocí gest a pantomimy – o jazyce nemůže být ani řeč.***

X Lingvistické výzkumy dokazují, že gesta se nedají rozdělit na menší jednotky, kdežto znak ano. Znakový jazyk má základní atributy jazyka a je uznán jako rovnocenný všem jazykům mluveným. Rozdíl mezi pantomimou a znakovým jazykem spočívá v omezení prostoru při produkci. U pantomimy není omezen, u znakového jazyka ano („znakovací prostor“ je ohraničený temenem hlavy, linií boků a upaženými lokty).

- ***Znakový jazyk je mezinárodní.***

X Stejně jako existují různé jazyky mluvené, má každý národ svůj jazyk znakový, který vznikl přirozeným dlouhodobým jazykovým vývojem jako národní jazyky mluvené.

- ***Znakový jazyk je primitivní, protože místo uší a mluvidel (kanál audio-orální) používá oči a ruce (kanál vizuálně-motorický) – znakuji vypadají jako opice.***

X Primáti si sice dokáží osvojit desítky jednotlivých „znaků“, neovládnu však jazyk jako systém v celé jeho složitosti a polyfunkčnosti.

- ***Znakový jazyk nemá gramatiku.***

X Gramatika existuje v každém jazyce, tzn. i ve znakovém.

- ***Znakový jazyk má malou slovní zásobu.***

X Z důvodu potlačování a vylučování znakového jazyka do 90. let 20. století je slovní zásoba ve srovnání s českým jazykem mluveným přirozeně chudší. Umožní-li se znakovému jazyku plnit stejné funkce jako plní český jazyk mluvený a zpřístupní-li se mu všechny oblasti lidské činnosti, bezesporu se slovní zásoba rozroste.

- ***Český znakový jazyk je vizualizovaná čeština (čeština převedená do znaků, znakovaná čeština).***

X Český znakový jazyk je přirozený, plnohodnotný a samostatný jazyk, který není od českého jazyka mluveného odvozený. Znakovaná čeština je uměle vytvořený jazykový systém a využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně bezhlasně nebo hlasitě artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány odpovídající znaky českého znakového jazyka.

- ***Český znakový jazyk je na celém území ČR stejný.***

X Stejně jako český jazyk mluvený má i český znakový jazyk z hlediska geografického svá nářečí. Dále je možné pozorovat rozdíly i mezi tím, jak znakují staří a mladí, muži a ženy, rodilí mluvčí znakového jazyka a mluvčí, kteří si tento jazyk osvojili až v pozdějším věku.

- ***Naučit se český znakový jazyk je pro slyšícího Čecha lehčí než naučit se jiný (mluvený) cizí jazyk.***

X Český znakový jazyk je pro slyšícího Čecha rovněž cizím jazykem, tzn. učení se tomuto jazyku bude srovnatelné jako učení se jiným cizím (mluveným) jazykům. Navíc kurzů, kde se vyučuje český znakový jazyk je méně než kurzů, kde se vyučují německý, francouzský, anglický a jiné jazyky. Přítomnost rodilého mluvčího českého znakového jazyka je v kurzech nenahraditelná, neboť gramatiku českého znakového jazyka nenajdeme v žádné učebnici, a proto nám ji rodilí mluvčí musí zprostředkovat sami.

- ***Všichni neslyšící lidé v ČR ovládají český znakový jazyk.***

X Vzhledem k tomu, že se až 90 % neslyšících dětí rodí do slyšících rodin, je jejich přístup ke znakovému jazyku omezený. Do konce devadesátých let minulého století se ani ve školách pro žáky s vadami sluchu nesmělo znakovat, a proto se se znakovým jazykem setkávali především neslyšící děti neslyšících rodičů. Znakový jazyk se využíval v soukromí nebo v klubech neslyšících. Cílem bylo, aby se všichni sluchově postižení naučili vyjadřovat orálně a nevymykali se „normálu“.

Kromě českého znakového jazyka bývají studenty se sluchovým postižením využívány ještě další dva komunikační prostředky:

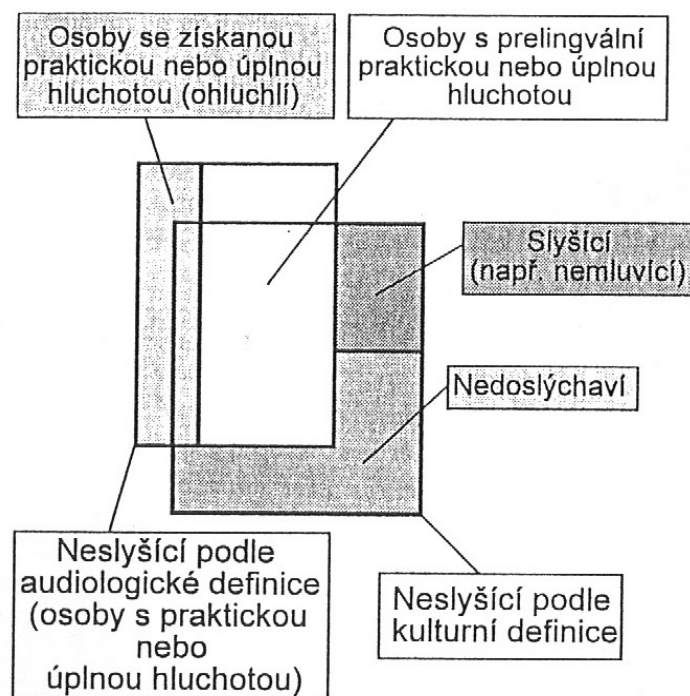
- **Znakovaná čeština** (zmíněná již výše) využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými

českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka.

- **Prstová abeceda** využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda je využívána zejména k *odhláskování cizích slov, odborných termínů, případně dalších pojmů.*

Někteří z řad těžce sluchově postižených nebo neslyšících jedinců dokáží odezírat, ale jak bylo již zmíněno, jedná se o náročný psychický proces, který vyžaduje velké soustředění a splnění mnoha podmínek, a proto ho pro běžnou komunikaci během celého dne využívají jen málokteří z nich. Stejně tak jejich mluvní projev bývá pro slyšící těžko srozumitelný, neboť k osvojování mluveného jazyka u sluchově postižených dochází alternativním způsobem, prostřednictvím zraku a hmatu, za odborného vedení logopeda. Kromě artikulace bývá narušený i hlas, bývá nepřirozený (chraptivý, nepřiměřeně vysoký či nízký, hlasitý nebo tichý). Samotná hluchota a s ní související komunikační bariéra však neznamená neschopnost jedince studovat vysokou školu. Tuto komunikační bariéru může částečně vyřešit např. **tlumočnický znakového jazyka**, který pomocí komunikačního systému, který je pro těžce sluchově postiženého nebo neslyšícího studenta přirozený, potřebné informace zpřístupní, a zajistí mu tak porozumění dané problematice. Podle § 8 Zákona o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob (viz. příloha č. 2) mají neslyšící a hluchoslepi studenti vyšších odborných škol a vysokých škol, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty nebo hluchoslepoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), právo na tlumočnické služby poskytované bezplatně za podmínek stanovených prováděcím právním předpisem. Tlumočnický doprovod studenta jak na přednáškách, tak v seminářích, a stejně tak i při osobních konzultacích s vyučujícími. Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka určuje základní povinnosti a práva tlumočnicka znakového jazyka při výkonu a v souvislosti s výkonem tlumočnické profese. Je vytvořen za účelem naplnění práva Neslyšících na plnohodnotnou komunikaci. (www.cktj.cz) Pojem „Neslyšící“ s velkým „N“ není v předchozí větě uveden náhodně. V České republice jsou podle kulturní definice hluchoty za „Neslyšící“ s velkým „N“ považováni „jedinci, kteří se narodili neslyšící či ohluchli před vytvořením řeči a dále všechny osoby, které považují znakový jazyk za primární formu své komunikace“. (www.ruce.cz) Jsou členy kulturní a jazykové menšiny a nepovažují se za postižené. V americké literatuře se setkáváme, stejně jako u nás, s pojmy

„deaf“ = neslyšící (označuje jedince se smyslovou poruchou) a „Deaf“ = Neslyšící (označuje minoritní kulturu neslyšících). Vztah mezi hluchotou podle audiologické definice a hluchotou podle definice kulturní vyjadřuje následující graf.

Graf 1: Porovnání audiologické a kulturní definice hluchoty (Hrubý, 1998, s. 12)

Na základě grafu 1 je zřejmé, že mezi **Neslyšící** dle kulturní definice hluchoty mohou patřit i osoby slyšící, např. slyšící děti neslyšících rodičů, které vyrůstaly v prostředí Neslyšících, přijaly jejich kulturu za svou a cítí se být její součástí.

Tlumočník jako účastník komunikačního procesu

Každý student se sluchovým postižením má právo na volbu tlumočnicka do takového komunikačního systému, který preferuje a který je pro něj srozumitelný. Stejně tak je důležité, aby tlumočnickovi důvěřoval. U odezírání, i u tlumočení existují určitá pravidla, která je zapotřebí dodržovat, aby celý komunikační proces probíhal bez potíží a nedorozumění. Jako hlavní doporučení pro komunikaci s tlumočnickem zmiňuje Dingová (2007) následující zásady:

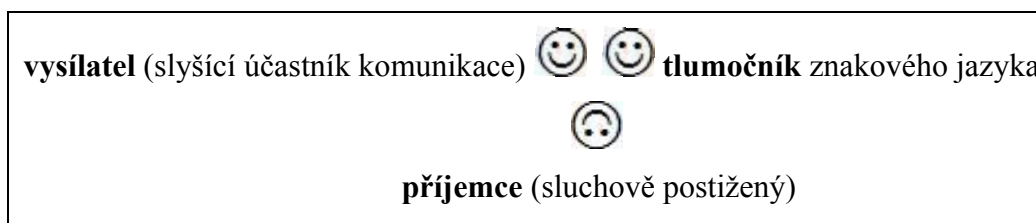
- Nesed'te nebo nestůj'te tak, abyste měli za zády zdroj světla.
- Rozhovor ved'te *přímo s neslyšícím člověkem* a udržujte zrakový kontakt s ním, nikoli s tlumočnickem. Neslyšící člověk přitom sleduje tlumočení informací.

- Tlumočník má za úkol v reálném čase a v plné kvalitě zprostředkovat neslyšícímu informace, které sdělujete. *Nemluvte tedy na tlumočnicka s tím, že on pak neslyšícímu studentovi vysvětlí, co jste říkali.*
- *Tlumočník musí být vždy vedle slyšící osoby, jejíž řeč tlumočí. Neslyšící student potřebuje vidět jak na tlumočnicka, tak na hovořící osobu (viz. níže, obr. 7)*

V souvislosti s tlumočením znakového jazyka hovoříme o **teorii komunikativního trojúhelníku:**

Základní schéma tlumočené situace u sluchově postižených, kdy tlumočník převádí sdělení z mluveného jazyka do jazyka znakového vypadá následovně (Kohutová, 2005, s. 11):

Obr. 7: Komunikativní trojúhelník

- Neslyšící student má mít možnost průběžně se ptát na to, co ho zajímá a nesmí být ochuzený o žádnou ze sdělených informací.
- Během hovoru *neodbihejte*. Vzdálíte-li se od tlumočnicka, neslyšící člověk se obrací za Vámi a uniká mu tak část tlumočených informací.
- *Mluvte svým obvyklým tempem*. V případě nutnosti Vás tlumočník sám upozorní, abyste tempo řeči zpomalili. Pamatujte na to, že při tlumočení zpravidla dochází k časovému skluzu. Tlumočník musí informaci přijmout, zpracovat ji a zprostředkovat.
- Na konci hovoru je vhodné se neslyšícího studenta zeptat, zda ještě něco nepotřebuje upřesnit.
- Je-li to možné, poskytněte neslyšícímu studentovi alespoň nejdůležitější informace i v písemné podobě, aby se k nim mohl doma nebo někdy později vrátit.

Neslyšící tlumočník

V některých případech je nutné využít služeb neslyšícího tlumočníka. Nejčastěji to bývá v situacích, kdy klient používá nestandardní znaky či gesta, domácí znaky, znaky specifické pro určitý region či profesi, používá cizí znakový jazyk, má minimální či omezené komunikační dovednosti anebo je hluchoslepý, příp. má velmi omezené zrakové vnímání. Neslyšící tlumočník zpravidla pracuje v týmu s tlumočníkem slyšícím a vytváří pak tzv. *komunikativní čtyřúhelník*.

Problémy při tlumočení výkladu přednášejícího

Během tlumočení výkladu přednášejícího (vyučujícího) mohou vznikat problémy různého charakteru. Při **tlumočení do českého znakového jazyka nebo do znakované češtiny** se nejčastěji můžeme setkat s problémy vyplývajícími z neznalosti přesných *znaků pro odborné termíny* ze strany tlumočníka nebo studenta, jejichž význam se musí při tlumočení opisovat. Následně pak dochází k *časové diskrepanci* mezi projevem přednášejícího a překladem tlumočníka, což může vést nejen k narušení kontinuity tlumočeného, ale především k úniku některých informací. Jednou z možných variant, jak této situaci předejít, je *předem seznámit tlumočníka s tématem přednášky*, aby se mohl odborně připravit. Jedná-li se o **tlumočení orální**, je vhodné, aby se tlumočník sešel se studentem, aby se naučil artikulovat takovým způsobem, který umožní studentovi porozumět tlumočenému. Pro všechny formy tlumočení je důležitá pozice tlumočníka. Podle Vitáskové (2003) je nejvhodnější, sedí-li student se sluchovým postižením i tlumočník v těsné blízkosti přednášejícího, neboť se tak podaří udržet nejen potřebnou míru informací, ale i určitý kontakt mezi přednášejícím a studentem se sluchovým postižením, který je přítomností tlumočníka poněkud narušen. Jedná-li se o takovou formu výuky, která je založena na vzájemné komunikaci studentů, měl by student se sluchovým postižením zaujmout v místnosti takové místo, jež mu umožní zrakem identifikovat mluvícího, jehož projev je mu tlumočen.

Využití služeb zapisovatele pro studenty se sluchovým postižením na vysoké škole

Další skupinou sluchově postižených, kteří se více či méně mohou odlišovat od předchozích dvou skupin, co se specifčnosti komunikace týče, jsou *jedinci s kochleárním implantátem nebo jedinci s takovou vadou sluchu, která je velmi dobře kompenzovaná sluchadly*. Tito jedinci se při komunikaci spoléhají nejvíce na svůj sluch a nevyužívají ani tlumočnicka, ani odezírání. Například na přednáškách, kdy vyučující mluví dostatečně hlasitě, v přiměřeném tempu a příliš nemění svou pozici, mohou sledovat mluvený projev celkem bez větších obtíží. Jejich sluchové možnosti jim však již nemusí stačit v situacích jako jsou např. semináře, kde obvykle hovoří více osob, z různých pozic v místnosti a někdy i současně. Dochází pak k tomu, že student s kochleárním implantátem neporozumí celému obsahu sdělení a je tak ochuzený o část informace. Pro tyto studenty a pro studenty, kteří preferují komunikaci formou odezírání, je možné zajistit do výuky tzv. **zapisovatele**, který celou přednášku zaznamenává do notebooku a tento text je pak studentům předán, aby měli všechny informace v psané podobě. Mohou si tak doplnit mezery a pochopit případné nejasnosti, které vznikly z důvodu špatné koncentrace, neznámých termínů či nevhodných podmínek.

Tlumočnick x zapisovatel

Nelze jednoznačně říci, že student s daným typem a stupněm sluchového postižení využije vždy tlumočnicka nebo vždy zapisovatele, ale velmi často záleží na individuálních potřebách daného studenta a preferenci jednoho z nabízených komunikačních prostředků. Mezi studenty se sluchovým postižením se mohou vyskytnout neslyšící studenti s vynikající schopností odezírat, kteří mají dostatečně srozumitelnou mluvenou řeč a pomocí znakového jazyka se dorozumívají jen se svými neslyšícími přáteli. Ti volí raději zapisovatele než tlumočnicka znakového jazyka nebo znakované češtiny. V praxi to někdy vypadá tak, že sejde-li se ve výuce více studentů se sluchovým postižením, je při výuce přítomen jak tlumočnick, tak zapisovatel (z důvodu rozdílné preference komunikačního prostředku u jednotlivých studentů) a studenti pak mají možnost sledovat jak tlumočnicka, tak vyučujícího. Zároveň mají celý výklad zaznamenaný v písemné podobě. Ze svého pohledu hodnotím pozitivně možnost volby mezi tlumočnickem (znakového jazyka, znakované češtiny nebo orálního) a zapisovatelem, neboť v případě správné volby ze

strany studenta se sluchovým postižením jsou mu zajištěny co možná rovnocenné podmínky pro studium, komunikaci a získávání potřebných informací jako mají intaktní studenti.

Problémy s recepcí a produkcí psané podoby českého jazyka

Vzhledem k tomu, že psaná podoba českého jazyka je přístupná smyslům lidí se sluchovým postižením, mohl by existovat předpoklad, že by jim nemělo dělat velké potíže číst a psát. Ve skutečnosti jde však o grafický záznam mluveného jazyka (jazyka majoritní společnosti), který je pro velkou část těžce sluchově postižených a neslyšících jazykem cizím (přirozeným, příp. mateřským jazykem je totiž český znakový jazyk, viz. výše). V použití psané podoby jazyka se odráží míra znalosti jazyka majoritní společnosti, a to jak při čtení, tak při psaní. Slyšící dítě zná a umí používat jazyk dávno předtím, než se naučí číst a psát. Naopak dítě s těžkým sluchovým postižením se s psanou podobou jazyka setkává dříve, než se začne učit mluvit. Nemá totiž možnost osvojovat si český jazyk přirozeně jako slyšící, a to z důvodu nedostatečné nebo neexistující akustické zpětné vazby. Osvojení psané formy řeči je poměrně obtížné i pro děti slyšící, neboť sama stavba psané formy řeči je mnohem rozvinutější, než je tomu u stavby řeči mluvené. Pochopení psaného textu vyžaduje větší soustředěnost i větší podíl volní stránky psychiky. Psaná forma řeči je mnohem abstraktnější než forma mluvená. Při jejím vnímání není možné opírat se o mimiku, posunky a gesta, které jsou produkovány během promluvy a usnadňují nám porozumění výpovědi.

Problém tedy není v tom, že by těžce sluchově postižení neuměli číst, tzn. že by byli negramotní a nedokázali rozeznat jednotlivá písmena. Hlavní problém tkví v pochopení gramatiky a struktury českého jazyka. V praxi se nabízí různé metody, jak naučit neslyšící dítě psát a číst s porozuměním. Jendou z variant je např. bilingvální přístup. V něm je prvním jazykem dítěte český znakový jazyk a český jazyk (jazyk většinové společnosti) je jazykem druhým. Děti se český jazyk učí na základě znalosti českého znakového jazyka, tj. vzájemným překládáním a porovnáváním obou jazyků. Systém češtiny jako jazyka a zákonitosti jejího používání jsou dětem vysvětlovány v českém znakovém jazyce. (Petráňová, in Hudáková, 2005)

Nesrozumitelné větné konstrukce, které těžce sluchově postižení nebo neslyšící lidé vytváří, jsou důsledkem odlišné gramatiky českého znakového jazyka a českého jazyka

mluveného. Dochází k tzv. interferenci neboli negativnímu ovlivňování jednoho jazyka druhým. V posledních letech se klade stále více důraz na to, aby se těžce sluchově postižení seznamovali s různými typy textů, naučili se jim rozumět a zároveň dokázali své myšlenky v psané formě řeči produkovat srozumitelným způsobem.

4 Praktická doporučení pro výuku

V předchozích kapitolách bylo vysvětleno, jaká úskalí nás čekají, setkáme-li se se studentem se sluchovým postižením při výuce nebo při osobní konzultaci. Další oblastí, která klade zvýšené nároky na vyučujícího, je samotná příprava na výuku a práce se studijními materiály používanými ve výuce. Z toho důvodu uvádím v následujících bodech ta nejdůležitější doporučení, která by měla minimalizovat vznik případných nedorozumění a obtíží.

- Ve škole by měl být student se sluchovým postižením upozorněn na ***náplň příští hodiny***, popřípadě by mu měla být doporučena i literatura, kterou si může předem prostudovat, aby se pak v průběhu výuky lépe orientoval.
- Všechny ***požadavky*** ke zkoušce a k udělení zápočtu musí být ***jasně stanoveny***. V případě potřeby je třeba dát studentům se sluchovým postižením všechny informace ***v písemné podobě***.
- ***Cizí slova*** je vhodné ***napsat, příp. použít prstovou abecedu***, dále si ověřit, zda sluchově postižení tato slova znají a v případě potřeby význam těchto slov vysvětlit.
- Nezapomenout na to, že mluvit může vyučující až ve chvíli, kdy udržuje se studentem se sluchovým postižením ***vizuální kontakt***. Pokud vyučující píše něco na tabuli, posílá obrázky nebo pomůcky, příp. si studenti sami něco zapisují, měl by začít mluvit teprve tehdy, když opět naváže vizuální kontakt se studentem se sluchovým postižením.
- Místo aby si student zapisoval poznámky sám během výkladu vyučujícího, je možné využít ***předem připravené osnovy s body***, kam si jen student vpisuje, co uzná za vhodné nebo si může okopírovat zápisky od svých spolužáků, pokud nemá k dispozici vlastního zapisovatele. Na rozdíl od slyšících studentů, kteří mohou

současně poslouchat výklad vyučujícího a zapisovat si poznámky, mohou sluchově postižení buď jen odezírat mluvenou řeč nebo jen psát.

- Velmi žádoucí je používání **názorných pomůcek** k dokreslení přednášené látky (osnova přednášky, prezentace hlavních úseků přednášky; např. prostřednictvím zpětného projektoru).
- Je důležité **nestavět se zády ke zdroji světla**, neboť odezíráni je pak neuskutečnitelné. Student sice uvidí siluetu mluvící osoby, ale nemůže vnímat ani mimiku a ani ústa.
- Při řeči používat všechny dostupné **výrazové prostředky** (mimika, gesta, přirozené posunky).
- Upozorňovat sluchově postižené na všechny důležité zvukové podněty, **nepoužívat ironii**, pro jejíž pochopení je signifikantní melodie hlasu.
- V případě neporozumění probírané problematice je vhodné poskytnout studentovi **individuální konzultaci**.
- Zadání dostatečného množství **konkrétní odborné literatury**.
- Zvážit **způsob zakončení** daného **předmětu**, formu zkoušky (např. převedení otázek do písemné podoby, příp. využití služeb tlumočnicka orálního nebo tlumočnicka znakového jazyka).
- Zvážit vhodnost ústní prezentace seminárních prací nebo ústního zkoušení před ostatními. Toto je však velmi individuální.
- Neodmítat **využívání kompenzačních pomůcek**, které napomáhají ke snazšímu vzdělávání a umožňují také vytvořit mnohem srozumitelnější řeč, např. pomůcky typu FM systému, které vyžadují nošení jejich částí i od přednášejícího.
- Nebránit se **přítomnosti tlumočnicka** ve výuce. (Karlová, 2004, Květoňová, 2007)

Možnosti vizualizace přednášené látky

Je-li to možné, snažte se studentům co nejvíce zpřístupnit dané téma (prostřednictvím pomůcek, příběhů ze života a příkladů z praxe). Jednou z možností je vytvoření prezentace probírané látky např. pomocí programu Power Point (viz. příloha č. 4)

Závěr

Studium na vysoké škole je zajisté pro každého studenta, bez ohledu na to, zda se jedná o studenta intaktního nebo o studenta se speciálními potřebami, novou a náročnou situací, neboť se jedná o studium, které vyžaduje zcela jiný způsob přípravy na výuku a plnění požadavků k úspěšnému absolvování zkoušek, než bylo zvykem na střední škole. Formy výuky se také odlišují. Přesto však musíme u studentů se sluchovým postižením, v důsledku jejich nedostatečných nebo neexistujících sluchových možností, počítat s dalšími specifickými situacemi, se kterými si budou muset jak sami studenti se sluchovým postižením, tak i jejich spolužáci a vyučující poradit, a to především tehdy, budou-li chtít, aby mohli během studia získávat pocit rovnoprávnosti. Z důvodu značné variability speciálních potřeb jednotlivých studentů se sluchovým postižením se střediska či centra poskytující poradenské, tlumočnické, asistenční a technické služby zaměřují nejen na pomoc a podporu studentů se sluchovým postižením při jejich studiu, ale také se snaží informovat o speciálních potřebách těchto studentů akademické pracovníky na daných vysokých školách. Často mohou být informace týkající se specifík vzdělávání a komunikace studentů se sluchovým postižením pro jednotlivé akademické pracovníky limitující. Věřím však, že ten to manuál usnadní všem vyučujícím prvotní i další kontakt se studenty se sluchovým postižením.

Seznam použité literatury

- BÍMOVÁ, P. *Znakový jazyk jako základní atribut komunity Neslyšících*. In HUDÁKOVÁ, A. *Ve světě sluchového postižení*. Informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem. Praha: FRPSP, 2005. ISBN 80-86792-27-7
- DINGOVÁ, N. *Desatero pro komunikace s neslyšícím člověkem za přítomnosti tlumočnicka*. Materiál České komory tlumočnicků znakového jazyka. 2007
- RÉRYCHOVÁ, J. SILOVSKÁ, Z., SIRŮČKOVÁ, Š. *Adresář služeb nejen pro neslyšící*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, o.s., 2007. ISBN 978-80-86792-20-0
- HÁDKOVÁ, K. *Studium sluchově postižených studentů na vysoké škole*. In Speciální pedagogika. Praha (2006, č.1) ISSN 1211-2720
- HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 1. díl*. Praha : Septima, 1999. ISBN 80-7216-096-6
- HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 2. díl*. Praha : Septima, 1998. ISBN 80-7216-075-3
- HUDÁKOVÁ, A. *Odezírání*. In HUDÁKOVÁ, A. *Ve světě sluchového postižení*. Informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem. Praha: FRPSP, 2005. ISBN 80-86792-27-7
- HUDÁKOVÁ, A., MOTEJZÍKOVÁ, J. *Terminologická džungle*. In HUDÁKOVÁ, A. *Ve světě sluchového postižení*. Informační a vzdělávací publikace (nejen) pro zdravotnický personál o životě a potřebách neslyšících, nedoslýchavých a ohluchlých lidí a lidí s kochleárním implantátem. Praha: FRPSP, 2005. ISBN 80-86792-27-7
- KARLOVÁ, B. *Získávání vysokoškolské graduace u jedinců se sluchovým postižením*. In ZIKL, P. *Nové trendy v oblasti sekundárního a terciárního vzdělávání sluchově postižených*. Sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-462-6
- KOHUTOVÁ, J. *Tlumočnický znakového jazyka na střední škole pro sluchově postižené*. Bakalářská práce. Praha: FF UK, Praha, 2005.
- KVĚTOŇOVÁ, L. (ed.) *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně-pedagogických potřeb*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-141-6

- MACUROVÁ, A. *Aktuální problémy komunikace, kultury a vzdělávání neslyšících*. In Speciální pedagogika (2001, č.4)
- Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006-2009* přijatý usnesením vlády ČR ze dne 17.8. 2005 č.1004, Praha 2005, aktualizovaný na základě usnesení vlády ČR ze dne 27.června 2007 č.710 a usnesení vlády ČR ze dne 27.června 2008 č.754. ISBN 80-86734-66-8
- PEŇÁZ, P. *Standard a rutina ve vzdělávání sluchově postižených: in margine integrace do programů Masarykovy univerzity*. In ZIKL, P. *Nové trendy v oblasti sekundárního a terciárního vzdělávání sluchově postižených*. Sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-462-6
- PETRATUROVÁ, Ž. *Středisko Teiresiás I*. In UNIE, ročník XVII., 1-2/2008
- SOURALOVÁ, E. *Čtení neslyšících*. Olomouc: UP PdF, 2002. ISBN 80-244-0433-8
- SOURALOVÁ, E. *Speciální pedagogika osob s postižením sluchu*. In RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc : UP, 2003. ISBN 80-244-0646-2
- SOURALOVÁ, E. *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami se sluchovým postižením*. Olomouc: UP, 2007. ISBN 978-80-244-1630-4
- STRNADOVÁ, V. *Hádej, co říkám aneb Odezírání je nejisté umění*. Ministerstvo zdravotnictví ČR, 1998. ISSN 0323-0732
- STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. Hluchota a jazyková komunikace*. Praha : DeskTop Publishing FF UK, 1998. ISBN 80-85899-45-0
- STRNADOVÁ, V. *Úvod do surdopedie*. Liberec : Technická univerzita, 2002. ISBN 80-7083-564-8
- STRNADOVÁ, V. *Desatero komunikace s osobami s postižením sluchu*. Materiál Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel. 2007
- ŠÁNDOROVÁ, Z. *Vybrané kapitoly z komprehensivní surdopedie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. ISBN 80-7041-605-X
- ŠEDIVÁ, Z. *Psychologie sluchově postižených ve školní praxi*. Praha : Septima, 2006. ISBN 80-7216-232-2
- TARCSIOVÁ, D. *Komunikačný systém sluchovo postihnutých a spôsoby prekonávania ich komunikačnej bariéry*. Bratislava: Sapiientia, 2005. ISBN 80-969112-7-9
- VITÁSKOVÁ, K. a kol. *Zefektivnění studia a profesního uplatnění handicapovaných studentů na vysokých školách*. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-244-0621-7

Další doporučená literatura

- DAŇOVÁ, M. *Metodika úpravy textů pro znevýhodněné čtenáře*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-2389-1
- DOLEŽALOVÁ, L. *Vizuální percepce řeči u sluchově postižených*. Rigorózní práce. (PhDr.) Brno: MU, 2006.
- FREEMAN, R.D., CARBIN, C.F., BOESE, R.J. *Tvé dítě neslyší? Průvodce pro všechny, kteří pečují o neslyšící děti*. Praha : FRPSP, 1992.
- HORÁKOVÁ, R. *Speciálně pedagogická terminologie ve znakovém jazyce*. Rigorózní práce. Brno: MU, 2005
- HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 1. díl*. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-7216-096-6
- HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu 2. díl*. Praha: Septima, 1998. ISBN 80-7216-075-3
- JANOTOVÁ, N. ŘEHÁKOVÁ, K. *Surdopedie. Komunikace sluchově postižených I*. Praha: SPN, 1990. ISBN 80-7066-004-X
- KOMORNÁ, M. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o.s., 2008. ISBN 978-80-87153-60-4
- KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o.s., 2008. ISBN 978-80-87153-20-8
- KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0329-2
- LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-038-7
- LEONHARDT, A. *Úvod do pedagogiky sluchovo postihnutých*. Bratislava: Sapiientia, 2001. ISBN 80-967180-8-8
- MRZÍLKOVÁ, M. *Neslyšící – členové kultury a společenství neslyšících*. In Speciální pedagogika. Praha: UK, 1996, č.1. ISSN 0862-1632
- NOVÁK, A. *Audiologie. Vyšetřovací technika, diagnostika, léčba a rehabilitace*. Praha: Unitisk, 2003. ISBN
- PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0

RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc: UP, 2006. ISBN 80-244-1475-9

SOURALOVÁ, E. *Čtení neslyšících*. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 2002. ISBN 80-244-0433-8

ŠENKÝŘOVÁ, R. *Úvod do základů terminologie pro speciální pedagogy*. Brno: Vydavatelství MU, 1997. ISBN 80-210-0759-1

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3

VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9

Hypertextové odkazy

Akademická poradna pro zpřístupňování studia lidem se zdravotním postižením na Technické univerzitě v Liberci. [online] Liberec. [cit. dne 17.2. 2008]. Dostupné na WWW <<http://www.vslib.cz/uchazeci/dokument-3011.html>>

Centrum pro znevýhodněné studenty SLUNEČNICE [online]. Ostrava. [cit. dne 17.2. 2008]. Dostupné na WWW <<http://www.slunecnice.vsb.cz>>

Centrum pomoci handicapovaným - Univerzita Palackého v Olomouci [online] Olomouc. [cit. dne 17.2. 2008]. Dostupné na WWW <<http://www.ksp.upol.cz/8.htm>>

Etický kodex tlumočnicka znakového jazyka. [online]. [cit. dne 28.3.2008] Dostupné na WWW: <<http://www.cktjz.com/index.php?page=kodex>>

Informační portál o světě Neslyšících [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.ruce.cz>>

Nezávislý odborný časopis určený pedagogickým pracovníkům všech typů škol, UP v Olomouci, Pedagogická fakulta. ISSN 1213-7499. [online]. [cit. dne 23.8.2008] Dostupné na WWW: <http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/e-ped_3-2005.pdf - e-Pedagogium III/2005>

Směrnice rektora č.4/2003 o studiu osob se specifickými nároky. [online] Masarykova univerzita, Brno. [cit. dne 10.9. 2008]. Dostupné na WWW https://is.muni.cz/auth/do/1499/normy/smernicerektora/Smernice_rektora_4-2003.doc

Společnost pro ranou péči. „Když...“. Brožura. Praha: Státní zdravotní ústav, 2002. [cit. 21. května 2007]. Dostupné na WWW: http://www.ranapece.cz/literatura_clanky/literatura_clanky.htm

Středisko handicapovaných studentů při Vysoké škole ekonomické v Praze. [online] Praha. [cit. dne 17.2. 2008]. Dostupné na WWW:

<<http://shs.vse.cz/index.php?action=-vodem>>

Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky – Teiresias [online], Brno. [cit. dne 17.2. 2008]. Dostupné na WWW <<http://www.teiresias.muni.cz>>

Středisko rané péče Tamtam [online] Dostupné na WWW: <www.tamtam-praha.cz>

Typy tlumočení [online]. [cit. dne 20.11. 2008] Dostupné na WWW:

<http://www.asnep.cz/tlumoceni/informace/proneslyfici_soubory/jake_typy.htm>

Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. [online]. [cit. dne 20.3. 2009]

Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/sb020_05.pdf>

Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. [online]. [cit. dne 20.3. 2009] Dostupné na WWW:

<http://www.msmt.cz/uploads/soubory/sb020_05.pdf>

Zákon č.155/1998 Sb., o znakové řeči [online]. [cit. dne 12.8. 2008] Dostupné na WWW:

<<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb98155&cd=76&typ=r>>

Zákon č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění zákona č. 384/2008 Sb., (v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.). [online]. [cit. dne 20.2. 2009] Dostupné na WWW:

<<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb08423&cd=76&typ=r>>

Zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách [online]. [cit. dne 20.11.2008] Dostupné na WWW: <<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb06108&cd=76&typ=r>>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online]. [cit. dne 20.3. 2009] Dostupné na WWW:

<http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakony/Uplne_zneni_SZ_317_08.pdf>

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách [online]. [cit. dne 12.9. 2008] Dostupné na WWW: <[http://www.zakonycr.cz/seznamy/111-1998-Sb-zakon-o-vysokych-skolach-a-o-zmene-adoplneni-dalsich-zakonu-\(zakon-o-vysokych-skolach\).html](http://www.zakonycr.cz/seznamy/111-1998-Sb-zakon-o-vysokych-skolach-a-o-zmene-adoplneni-dalsich-zakonu-(zakon-o-vysokych-skolach).html)>

Další zajímavé internetové zdroje

- **Česká komora tlumočnicků znakového jazyka** [online]. Dostupné na WWW: <http://www.cktzj.com>
- **Česká unie neslyšících** [online]. Dostupné na WWW: <http://www.cun.cz>
- **Internetové služby pro neslyšící** [online]. Dostupné na WWW: <http://www.neslysici.cz>
- **Federace rodičů a přátel sluchově postižených** [online]. Dostupné na WWW: <http://www.frpsp.cz>
- **Agentura Profesního Poradenství pro Neslyšící** [online]. Praha Dostupné na WWW: <http://www.appn.cz>
- **Časopis Gong** [online]. Dostupné na WWW: <http://www.gong.cz/>
- **Kompenzační pomůcky pro sluchově postižené** [online]. Dostupné na WWW: <http://www.kompone.cz>
- **Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel postižené** [online]. Dostupné na WWW: <http://www.asnep.cz/>
- **Stránky nejen pro občany s postižením.** [online]. Dostupné na WWW: <http://info-zpravodaj.sweb.cz/>
- <http://www.ticho.cz>

Časopisy

- **Speciální pedagogika** (Časopis pro teorii a praxi speciální pedagogiky)
- **Gong** (Dvouměsíčník pro sluchově postižené)
- **Unie** (Časopis pro neslyšící občany a širokou veřejnost)
- **INFO Zpravodaj** (Měsíčník Federace rodičů a přátel sluchově postižených)
- **Doteky** (Bulletin LORMu – Společnosti pro hluchoslepé)
- **Můžeš** (Noviny o překomávání bariér)

Kontaktní adresy

- Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky – Teiresiás, Šumavská 15, Brno. Dostupné na WWW: <http://www.teiresias.muni.cz>
- Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra speciální pedagogiky, Poříčí 7, Brno. Dostupné na WWW: <http://www.ped.muni.cz/wsedu/>

Seznam tabulek

Tab. 1: Stupně sluchové poruchy (Šedivá, 2006, s. 7)	12
Tab. 2: Terminologie (Hudáková, 2005, s. 13)	17
Tab. 3: Porovnanie posunkového a hovoreného jazyka (Tarciová, 2005, s. 38)	18

Seznam grafů

Graf 1: Porovnání audiologické a kulturní definice hluchoty (Hrubý, 1998, s. 12)	21
--	----

Seznam příloh

Příloha 1: Směrnice o studiu osob se specifickými nároky	
Příloha 2: Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob	
Příloha 3: Etický kodex tlumočnicků znakového jazyka	
Příloha 4: Příklady prezentací v Power Pointu – vizualizace	
Příloha 5: Terminologický slovník	

SMĚRNICE O STUDIU OSOB SE SPECIFICKÝMI NÁROKY

SMĚRNICE Č. 4/03

Podle § 10 odst. 1 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), vydávám tuto směrnici:

Článek 1

Obecné zásady

1. Všichni zaměstnanci Masarykovy univerzity v Brně (dále jen „MU“) jsou povinni jednat se studentem, který je smyslově nebo pohybově handicapován (dále jen „specifický student“), nebo s takto postiženým uchazečem o studium (dále jen „specifický uchazeč“) způsobem zohledňujícím v nejvyšší možné míře jeho specifika (například tlumočení do znakové řeči, písemné formuláře a korespondence ve zvětšeném černotisku nebo bodovém písmu, jednání v místnostech dostupných na invalidním vozíku apod.), tak aby nebyl odkázán při těchto jednáních na vlastního asistenta. Od tohoto postupu mohou upustit pouze na vlastní žádost uchazeče, který spoluprací s vlastním asistentem dává výslovně přednost.
2. Zaměstnanci MU jsou zejména povinni dbát toho, aby osoby se specifickými nároky zrakovými nebyly nuceny přijímat úřední informace ve formátu přístupném pouze zrakově, závazně se k nim vyjadřovat a svým ručním podpisem je stvrzovat.
3. Informace o vnitřním řádu Střediska pro pomoc studentům se specifickými nároky (dále jen „Středisko“), o jeho personálním složení a působnosti jednotlivých pracovníků musí být v aktuální podobě trvale veřejně dostupné prostřednictvím institucionálních www-stránek MU.

Článek 2

Přijímací řízení

1. Studijní oddělení děkanátů fakult respektive Útvar pro studium Rektorátu MU (dále jen „studijní oddělení“) poskytnou specifickému uchazeči kromě informace o možnostech studia pro uchazeče bez jakéhokoliv postižení rovněž odkaz na Středisko. Středisko

informuje specifického uchazeče navíc o postupech, které MU nabízí specifickým studentům s ohledem na jejich potřeby.

2. Podá-li specifický uchazeč přihlášku ke studiu, v níž žádá zohlednění svého fyzického specifika, uvědomí studijní oddělení neprodleně Středisko, předá mu kopii přihlášky ke studiu a informace o podmínkách platných pro uchazeče nespécifické (zejména termíny přijímací zkoušky, požadované znalosti, forma zkoušky apod.).

3. Středisko je povinno navázat se specifickým uchazečem osobní kontakt, vyšetřit povahu a rozsah specifického nároku (v odůvodněných případech si tento nárok nechá potvrdit od uchazečova ošetřujícího lékaře) a navrhnout studijnímu oddělení modifikaci přijímacího řízení v souladu s ustanoveními čl. 7 této směrnice. Přitom dbá zásady, že navrhovaná úprava se má odchylovat od běžného postupu v nejmenší nutné míře a má kromě předpokladů pro studium zvoleného studijního programu dále ověřovat připravenost uchazeče využívat standardních technologií, které jsou pro překonání daných specifických bariér k dispozici (kompenzační pomůcky, výpočetní technika, znalost znakové řeči nebo hmatového písma apod.).

4. Uchazeče s nepochybnými předpoklady pro studium, který nezvládá potřebné komunikační technologie, může MU přijmout současně ke studiu v rámci programu celoživotního vzdělávání osob se specifickými nároky, který jim umožní tyto technologie zvládnout.

5. O přijetí specifického uchazeče ke studiu studijní oddělení uvědomí neprodleně ředitele Střediska.

Článek 3

Tutor specifického studenta

Na žádost Střediska garant příslušného studijního programu nebo oboru určí odborného konzultanta, který bude se Střediskem trvale spolupracovat při tvorbě individuálního studijního plánu pro specifického studenta (dále jen „tutor“). Tutorem může být určen docent nebo profesor, případně i jiný učitel respektive student doktorského studijního programu v prezenční formě, který je absolventem daného studijního oboru. Tutor se určuje nejméně na dobu jednoho roku.

Článek 4

Individuální studijní plán

Pokud je s ohledem na specifické nároky studenta zapotřebí individuálního studijního plánu, vypracuje Středisko ve spolupráci s tutorem, případně s odbornými poradci Katedry speciální pedagogiky Pedagogické fakulty MU a dalších specializovaných pracovišť, jeho návrh, který předloží tento plán děkanovi fakulty nebo jím pověřené osobě. Plán nemusí ve zdůvodněných případech respektovat ustanovení o studijních blocích, o nezbytných předpokladech (prerekvizity) zápisu jednotlivých předmětů. Plán lze vytvářet postupně, nejméně však na nejbližší dva semestry. Při stanovení plánu je ředitel Střediska povinen dbát toho, aby individuální plán:

a) umožňoval ukončit studium v čase co nejbližším standardní době studia, nejpozději však za dvojnásobek standardní doby studia; v případě navazujícího studia magisterského může být dvojnásobek standardní doby studia překročen o 1 rok.

b) zahrnoval kromě obvyklých dovedností navíc ty, které souvisejí se specifikem smyslového vnímání nebo pohybových možností (zejména schopnost korektně zachycovat odborný text za pomoci brailleského písma, znakové řeči, schopnost ovládat potřebné kompenzační pomůcky apod.)

Článek 5

Registrace a zápis

1. Studijní oddělení je oprávněno v okamžiku zápisu nebo jiných úředních úkonů požadovat fyzickou přítomnost specifického studenta kvůli převzetí dokladů určených do vlastních rukou (karta ISIC apod.), pokud je jednací místnost i jednací agenda specifickému uchazeči nebo studentovi dostupná ve smyslu ustanovení čl 1 odst. 1 této směrnice. Není však oprávněno žádat v případě studentů zřakově postižených, aby doručovali písemnosti kontrolovatelné pouze zrakem (kopie studijních dokladů, černotiskové formuláře apod.); agendu tohoto typu vyřizuje zřakově postižený student elektronickou cestou ve Středisku.

2. Ředitel Střediska zodpovídá za to, že specifický student bude v daném semestru zapsán do takových předmětů, které s ohledem na své specifické nároky skutečně může studovat, neboť jsou k jejich absolvování vytvořeny potřebné podmínky (dostupnost literatury a specifických didaktických pomůcek, tlumočnicků, technologií, známost přístupových tras apod.). Počet kreditů splněných v předcházejícím semestru studia může být ve zdůvodněných případech nižší, než stanoví příslušný Studijní a zkušební řád.

3. Pokud se v průběhu jednoho měsíce po začátku semestru ukáže, že vzhledem ke specifickým nárokům nemůže specifický student některý ze zapsaných předmětů v daném semestru absolvovat, upraví ředitel Střediska na návrh vyučujícího nebo tutora zápis tak, aby možnostem studia specifického studenta odpovídal.

4. Předměty skutečně zapsané po uplynutí 1 měsíce od začátku semestru je specifický student povinen ukončit pokud možno v předepsané době, nejpozději však za dobu nepřekračující trojnásobek předepsané lhůty. Studium předmětů neuzavřených v této lhůtě ukončí studijní oddělení jako neúspěšné.

Článek 6

Specifické nároky během výuky

1. Ředitel Střediska je oprávněn požadovat od garantů jednotlivých programů nebo oborů (buď přímo nebo prostřednictvím tutorů) přesnou anotaci předmětů, které v souladu s individuálním plánem má student absolvovat v nejbližších dvou semestrech, včetně určení studijní literatury nezbytně nutné k absolvování předmětu, a určení vyučujícího, do jehož studijní skupiny bude specifický student zařazen. Pokud není možné tyto informace v potřebné době získat, může ředitel Střediska odmítnout zápis předmětu s ohledem na technologickou nezajištěnost.

2. Středisko uvědomí nejpozději 14 dní před začátkem semestru všechny vyučující, v jejichž studijních skupinách jsou zaregistrováni specifickí studenti, a nabídne jim konzultaci v otázkách použitelných didaktických postupů a technologií.

3. Nezbytnou literaturu, tlumočnictví znakové řeči a specifické didaktické technologie zajistí Středisko pro dohodnuté předměty individuálního plánu tak, aby byly k dispozici v době postačující k přípravě na zkoušku, kolokvium nebo zápočet.

4. Vyučující je povinen upozornit Středisko nejméně jeden pracovní den předem na požadavky, které mohou překračovat možnosti specifického studenta (například písemný test nebo zrakově podmíněná laboratorní a praktická činnost v případě zrakově postižených apod.), a ověří tak možnosti technologického řešení těchto úkolů nebo alternativních náhrad za ně.

5. Pokud didaktický postup vůbec neumožňuje sledovat výuku v její běžné podobě, je garant studia nebo vyučující povinen určit po dohodě s ředitelem Střediska z řad vyučujících nebo studentů lektora, který studentovi podá alternativní výklad a potřebná

vysvětlení individuálně. Náklady na individuální výuku se účtují Středisku v rozsahu nepřekračujícím trojnásobek hodinové dotace příslušného předmětu.

6. Předměty založené na práci se zcela specifickými technologiemi (zejména výuku práce s výpočetní technikou nebo jazyková cvičení za pomoci tištěných materiálů) absolvuje specifický student přímo ve Středisku s využitím potřebných technologií. Vyučujícím může podle dohody být buď přímo vyučující daného předmětu pro běžné studenty, nebo pověřený vyučující Střediska. Absolvování předmětu v těchto specifických případech potvrzuje vyučující daného předmětu pro běžné studenty nebo ředitel Střediska.

Článek 7

Pokyny týkající se testů, zkoušek a konkurzů

Každý specifický uchazeč nebo student má právo na takové pracovní podmínky, které jej neznevýhodňují v porovnání s ostatními uchazeči nebo studenty. Naopak zkoušející z neznalosti nesmí ustupovat od standardního průběhu zkoušky tam, kde dostupné technologie umožňují i specifickému uchazeči nebo studentovi vyhovět běžným nárokům.

1. *Přístupnost budov a místností*

Zkušební místnost musí být fyzicky přístupná (šikmá rampa, výtah potřebných rozměrů), a pokud možno v těsné blízkosti specificky upravených toalet.

2. *Technické vybavení zkušebních místností*

Specifičtí uchazeči nebo studenti jsou ke zkouškám a testům zváni do zvláštní zkušební místnosti (zpravidla do Střediska), kdykoliv jejich začlenění mezi ostatní uchazeče či studenty není technicky možné vzhledem k využívání zvláštní techniky, závislosti na osobním asistentovi apod. Za technické vybavení této místnosti zodpovídá ředitel Střediska, jemuž musí požadavky zkoušejícího být sděleny v souladu s ustanovením čl. 6 odst. 4 a čl. 7 odst. 5 této směrnice.

3. *Využívání specifického zařízení*

a) Uchazeči nebo studenti, kteří běžně pracují se specifickým zařízením, jsou povinni předem upozornit na to, že mají zájem toto vlastní specifické zařízení použít (digitální lupa, brailleský záznamník, notebook s hlasovým syntetizérem nebo hmatovým displejem, psací stroj apod.). Ředitel Střediska odpovídá za to, že při využití techniky nedochází

k porušování zásad obecně platných pro zkoušky (využívání dat na osobních záznamnících a počítačích v případě, kdy zkouška s využitím osobních poznámek nepočítá apod.). Z toho důvodu je MU oprávněna požadovat, aby uchazeč či student užíval během zkoušky zařízení z inventáře MU; je však povinna vytvořit na tomto zařízení pracovní podmínky odpovídající specifickým nárokům uchazeče či studenta.

b) Uchazeči či studenti nevidomí a slabozrací skládají zkoušky v brailleském písmu nebo ve zvětšeném černotisku, přičemž mohou zápis provádět jak manuálně, tak za pomoci příslušného technického zařízení. Tam, kde to povaha zkoušky připouští, může ředitel Střediska povolit zkoušku pouze za pomoci hlasového syntetizéru. Pokud je v případě zkoušek prováděných specifickým způsobem požadována anonymita, přepíše text do běžného písma určený člen zkušební komise nebo pověřená osoba pod dohledem určeného člena komise a tato kopie se zařadí mezi texty ostatních uchazečů či studentů.

c) Uchazeči či studenti neslyšící nebo sluchově handicapovaní mají nárok na úřední překlad do znakové řeči. Ředitel Střediska zodpovídá za to, že jako tlumočnick vystupuje během zkoušek pouze osoba k této činnosti způsobilá.

4. *Prodloužená lhůta*

a) Uchazeči či studenti mohou využívat prodloužené lhůty ke složení zkoušky; s výjimkou případů zcela zvláštních a výslovně schválených děkanem na návrh ředitele Střediska nesmí tato lhůta překročit trojnásobek času běžně předpokládaného pro složení příslušného testu nebo zkoušky.

b) Časová organizace kontrolních testů a zkoušek musí ponechat handicapovaným uchazečům či studentům dostatečnou dobu k odpočinku mezi dvěma zkouškami během dne, tak aby doba určená pro oběd byla odpovídající. Přitom je třeba učinit všechna potřebná opatření, aby zkoušky začínaly pro všechny uchazeče v tutéž dobu.

5. *Obsah a forma zkoušek*

a) V případě, že mezi zkoušenými jsou specifictí uchazeči nebo studenti, je zkoušející nebo garant zkoušky povinen zadání zkoušky postoupit řediteli Střediska nebo osobě jím pověřené nejpozději 24 hodin před konáním zkoušky, tak aby Středisko mohlo zajistit, že se během zkoušky bude standardním způsobem využívat technologií v daném specifickém případě obvyklých. Ředitel Střediska odpovídá za to, že poskytnuté informace nebudou sděleny třetí osobě a tak zneužity k ovlivňování výsledků zkoušky.

b) V odůvodněných případech může zkoušející nebo garant zkoušky trvat na tom, že zadání bude pracovníkům Střediska sděleno až v tu chvíli, kdy je sdělováno všem uchazečům. V takovém případě zkouška specifického uchazeče nebo studenta začne se zpožděním nutným k tomu, aby zadání zkoušky bylo převedeno do podoby odpovídající specifickým nárokům.

c) Pokud jde o zkoušky, jež mají konkurzní charakter, včetně zkoušek přijímacích, je ředitel Střediska oprávněn požadovat, aby zadání vycházelo z takových písemných materiálů a předpokládalo takové pracovní postupy, které specifickým uchazečům nebo studentům umožní účastnit se konkurzů za rovných podmínek. Jeho požadavek lze odmítnout pouze v případě, že požadovaná modifikace zadání nebo postupu modifikuje samu věcnou podstatu zkoušky.

6. *Dozor u zkoušek a přísedící*

a) Dozor u přijímacích zkoušek, souborných zkoušek, státních závěrečných zkoušek, státních rigorózních zkoušek a státních doktorských zkoušek probíhá stejně jako v případě ostatních uchazečů nebo studentů. V případě, že se zkouška koná ve Středisku, rozhodne zkoušející, zda dozor postoupí pracovníkům Střediska nebo zajistí dozor vlastními silami.

b) Je-li s ohledem na specifické nároky uchazeče nebo studenta nezbytná přítomnost přísedícího, určí jej děkan fakulty přednostně z řad vyučujících té disciplíny, která je předmětem zkoušky. Není-li to možné, je přísedící určen tak, aby svým vzděláním stál na úrovni uchazeče nebo studenta, má-li vzdělání odlišného typu, nebo na úrovni o jeden stupeň nižší, ovšem za předpokladu, že má potřebné základní znalosti dané disciplíny.

Článek 8

Ubytování a stravování specifických studentů

1. Správa kolejí a menz MU na návrh ředitele Střediska zajistí přednostní ubytování specifických studentů tak, aby ubytování jak svým vnitřním zařízením, tak svou vzdáleností od výukových prostor a od Střediska odpovídalo platným normám pro pobyt a pohyb osob se specifickými nároky a v maximální míře i doporučením občanských sdružení zastupujících jednotlivé skupiny postižených (fyzická dostupnost pokoje a sociálních zařízení v případě pohybového handicapu, existence jasných vodicích linií a přístupnost internetu v případě zrakového handicapu apod.).

2. Ředitel Střediska v součinnosti s vedením Správy kolejí a menz MU zajistí všem specifickým studentům, kteří mají zájem využívat stravovacích zařízení MU, aby jim strava byla nabízena dostupným způsobem a aby při objednávání stravy a jejím přijímání nebyli závislí na vlastních asistentech.

Článek 9

Závěrečná ustanovení

Tato směrnice nabývá účinnosti dne 1. srpna 2003.

V Brně 24. července 2003

Jiří Zlatuška
rektor

423

PŘEDSEDA VLÁDY

vyhlašuje

**úplné znění zákona č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů, jak
vyplývá ze změn provedených zákonem č. 384/2008 Sb.**

ZÁKON

o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

§ 1

Úvodní ustanovení

- (1) Tento zákon upravuje používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob jako jejich dorozumívacích prostředků.
- (2) Neslyšící a hluchoslepe osoby mají právo svobodně si zvolit z komunikačních systémů uvedených v tomto zákoně ten, který odpovídá jejich potřebám. Jejich volba musí být v maximální možné míře respektována tak, aby měly možnost rovnoprávného a účinného zapojení do všech oblastí života společnosti i při uplatňování jejich zákonných práv.

§ 2

Definice základních pojmů

- (1) Za neslyšící se pro účely tohoto zákona považují osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.
- (2) Za hluchoslepe se pro účely tohoto zákona považují osoby se souběžným postižením sluchu a zraku různého stupně, typu a doby vzniku, u nichž rozsah a charakter souběžného sluchového a zrakového postižení neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, nebo neumožňuje plnohodnotnou komunikaci mluvenou řečí.

§ 3

Komunikační systémy neslyšících a hluchoslepých osob

Komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob se pro účely tohoto zákona rozumí český znakový jazyk a komunikační systémy vycházející z českého jazyka.

§ 4

Český znakový jazyk

- (1) Český znakový jazyk je základním komunikačním systémem těch neslyšících osob v České republice, které jej samy považují za hlavní formu své komunikace.
- (2) Český znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.
- (3) Český znakový jazyk může být využíván jako komunikační systém hluchoslepých osob v taktilní formě, která spočívá ve vnímání jeho výrazových prostředků prostřednictvím hmatu.

§ 5

zrušen

§ 6

Komunikační systémy vycházející z českého jazyka

- (1) Komunikačními systémy neslyšících a hluchoslepých osob vycházejícími z českého jazyka jsou znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace mluvené češtiny, písemný záznam mluvené řeči, Lormova abeceda, daktylografika, Braillovo písmo s využitím taktilní formy, taktilní odezírání a vibrační metoda Tadoma.
- (2) Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk.
- (3) Prstová abeceda využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda je využívána zejména k odhláskování cizích slov, odborných termínů,

případně dalších pojmů. Prstová abeceda v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob.

(4) Vizualizace mluvené češtiny je zřetelná artikulace jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace.

(5) Písemný záznam mluvené řeči je převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase. Pro potřeby hluchoslepých se písemný záznam provádí zvětšeným písmem nebo Braillovým písmem.

(6) Lormova abeceda je dotyková dlaňová abeceda, při které se jednotlivá písmena vyznačují pomocí ustálených pohybů a dotyků prováděných na dlani a prstech ruky příjemce sdělení.

(7) Daktylografika je vpisování velkých tiskacích písmen zpravidla do dlaně ruky příjemce sdělení.

(8) Braillovo písmo s využitím taktilní formy umožňuje zobrazovat písmena abecedy ustálenými dotyky na dvou prstech jedné ruky nebo více prstech obou rukou příjemce sdělení s využitím kódového systému Braillova písma.

(9) Taktilní odezírání je založeno na vnímání mluvené řeči pomocí odhmatávání vibrací hlasivek mluvčího.

(10) Vibrační metoda Tadoma je založena na vnímání mluvené řeči pomocí odhmatávání vibrací hlasivek, pohybů dolní čelisti, rtů a tváří mluvčího.

§ 7

Používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob

Neslyšící a hluchoslépe osoby mají právo na

- a) používání komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob,
- b) vzdělávání s využitím komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob,
- c) výuku komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob, kterou upravuje jiný právní předpis¹⁾.

§ 8

(1) Neslyšící a hluchoslépe osoby mají při návštěvě lékaře, vyřizování úředních záležitostí a při zajišťování dalších nezbytných potřeb právo na tlumočnické služby zajišťující

tlumočení v jimi zvoleném komunikačním systému uvedeném v tomto zákoně. Podmínky poskytování tlumočnických služeb stanoví jiný právní předpis²⁾.

(2) Neslyšícím a hluchoslepým osobám, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty nebo hluchoslepoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), jsou tlumočnické služby při soudním řízení poskytovány bezplatně.

(3) Neslyšícím a hluchoslepým žákům středních škol a neslyšícím a hluchoslepým studentům vyšších odborných škol a vysokých škol, kterým byly z důvodu úplné nebo praktické hluchoty nebo hluchoslepoty přiznány mimořádné výhody II. stupně (průkaz ZTP) nebo III. stupně (průkaz ZTP/P), jsou tlumočnické služby poskytovány bezplatně za podmínek stanovených prováděcím právním předpisem.

§ 9

Rodiče, u jejichž dítěte byla diagnostikována praktická nebo úplná hluchota³⁾ nebo hluchoslepoty, mají právo na bezplatnou výuku v kurzech komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob.

§ 10

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanoví vyhláškou

- a) podmínky a rozsah tlumočnických služeb poskytovaných bezplatně neslyšícím a hluchoslepým žákům a studentům podle § 8 odst. 3,
- b) obsah a rozsah kurzů podle § 9.

§ 11 a 12

Těmito ustanoveními byly novelizovány jiné zákony.

§ 13

Účinnost

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení, s výjimkou § 8 až 10, které nabývají účinnosti dnem 1. ledna 1999.

* * *

Zákon č. 384/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů a další související zákony, nabyl účinnosti dnem jeho vyhlášení (20. října 2008).

Předseda vlády:

Ing. **Topolánek** v. r.

-
- 1) § 16 odst. 7 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění zákona č. 384/2008 Sb.
 - 2) Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
 - 3) Vyhláška č. 207/1995 Sb., kterou se stanoví stupně zdravotního postižení a způsob jejich posuzování pro účely dávek státní sociální podpory, ve znění vyhlášky č. 156/1997 Sb. a vyhlášky č. 62/2008 Sb.

Příloha 3: Etický kodex tlumočnicků znakového jazyka

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka stanovila tyto základní principy etického chování k ochraně tlumočnicků znakového jazyka a jejich klientů, slyšících i neslyšících:

- Profesionální tlumočnick je osoba, která za úplatu převádí jednoznačně smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je mostem mezi slyšícím a neslyšícím účastníkem komunikace a jejich dvěma odlišnými jazyky a kulturami. Sám nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá. Tlumočí věrně způsob vyjádření, nemění význam ani obsah sdělení. Tlumočnick se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace.
- Tlumočnick následuje způsob komunikace preferovaný neslyšícím klientem.
- Tlumočnick přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem, kvalifikaci a přípravě. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce. Pokud tlumočnick zjistí, že komunikace s daným neslyšícím klientem je nad jeho možnosti a schopnosti, tlumočení odmítne.
- Tlumočnick přizpůsobuje své chování a oděv přiměřeně situaci, v jejímž rámci tlumočí.
- Tlumočnick je vázán mlčenlivostí, která se týká všeho, co se dozví během tlumočení neveřejných jednání.
- Tlumočnick neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, věk, rozumovou úroveň a pověst.
- Tlumočnick má právo odmítnout výkon své profese z důvodu pro něj špatných pracovních podmínek, nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočenému sdělení, a poškodil tak klienta, svou osobu nebo profesi.
- Tlumočnick sleduje vývoj své profese a její náplně u nás i ve světě, učí se znát kulturu Neslyšících, doplňuje své vědomosti týkající se problematiky sluchově postižených a cíleně zvyšuje svou profesionální úroveň.
- Tlumočnick ctí svou profesi, usiluje o spolupráci s ostatními tlumočnickými při prosazování a obhajobě společných profesionálních zájmů.
- Česká komora tlumočnicků znakového jazyka a její členové se vzájemně respektují.
- Tlumočnick zná etický kodex a dodržuje ho.

Příklad 1:

Zpřístupňování informací

a) na žádost	b) aktivně
<ul style="list-style-type: none">- poskytování informací konkrétním žadatelům<ul style="list-style-type: none">a) fyzickým osobámb) právníckým osobám	<ul style="list-style-type: none">- poskytování informací neurčenému okruhu subjektů bez nutnosti žádat (zveřejněním)

7

Příklad 2:

Prameny právní úpravy

- **Zákon č. 106/1999 Sb.**, o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů
- **Zákon č. 123/1998 Sb.**, o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů
 - je ve vztahu k zákonu č.106/1999 Sb. ***zvláštním zákonem***
- „složkové“ **předpisy** upravující poskytování informací o životním prostředí (např. *zákon o ovzduší, zákon o ochraně přírody a krajiny*)
 - rozsah informací stanovených zákonem č. 123/1998 Sb. nesmí být složkovými předpisy omezen

5

Příklad 3:

Metody speciální

- a) pozorování
- b) metody explorační
 - rozhovor
 - dotazník
- c) diagnostické zkoušky
 - ústní
 - písemné
 - praktické
- d) analýza výsledků činnosti
- e) kazuistika
- f) přístrojové metody

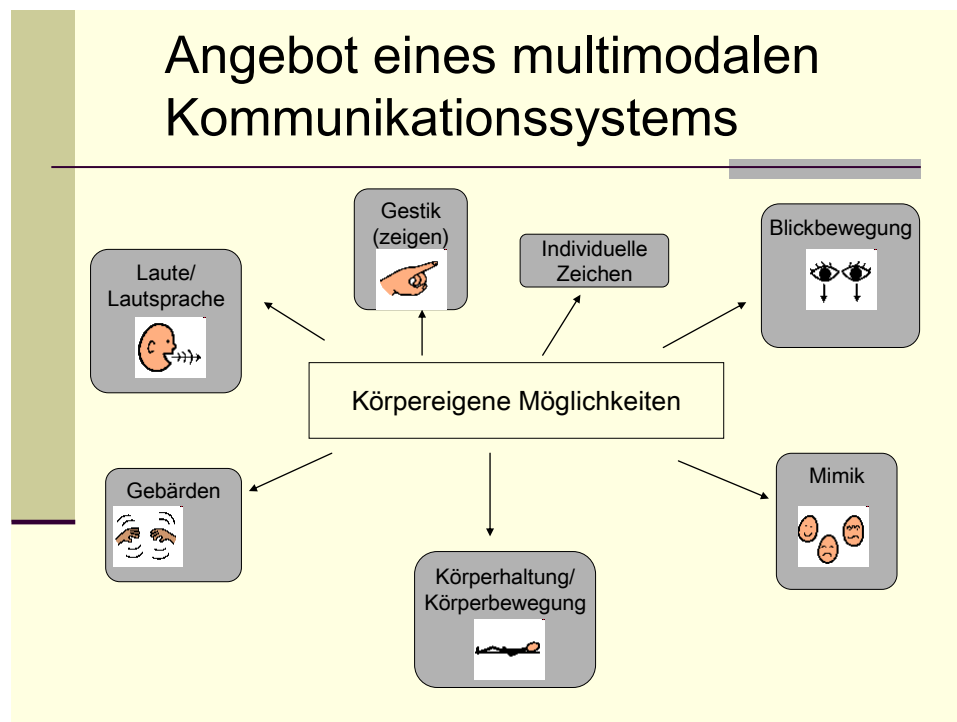
Příklad 4:

Čtení a činnost mozkových hemisfér

(nutná kooperace obou hemisfér)

Levá hemisféra	Pravá hemisféra
<ul style="list-style-type: none">▪ řeč - slova a věty▪ slabiky (jako fonetické jednotky řeči)▪ melodie▪ konfigurace písmen, která znamenají slovo▪ analyticko-syntetizační činnost (např. analýza a syntéza slov)	<ul style="list-style-type: none">▪ přírodní zvuky a hluky▪ izolované hlásky - fonémy▪ rytmus▪ prostorové vztahy, tvary, písmena jako tvary▪ holistické, globální vnímání, emocionální složky vjemů

Příklad 5:

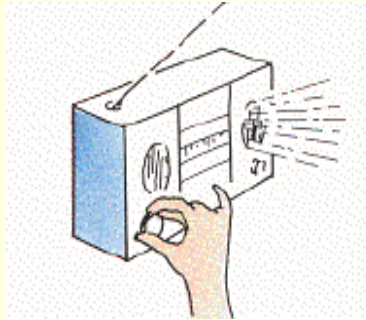
Příklad 6:

Beispiele aus einem Biografiebuch eines Schülers

Příklad 7:

Proměnné

Nezávisle proměnná

- otočení regulátoru hlasitosti

Závisle proměnná

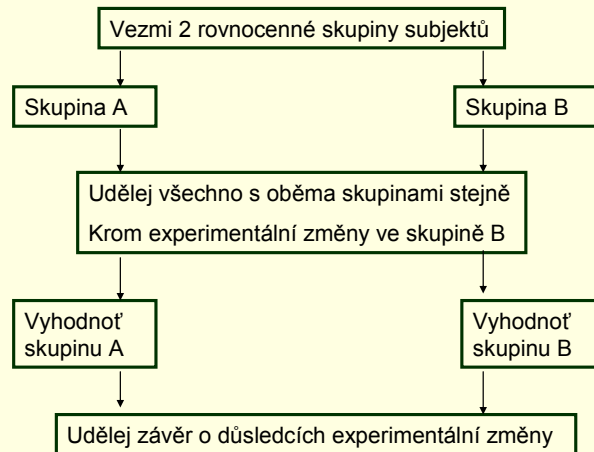
- změna hlasitosti

Intervenující proměnná

- změna v přístroji

Příklad 8:

Model experimentu

Terminologický slovník

- **audiogram** - písemný záznam individuálního stavu sluchu. Je výsledkem vyšetření prahové tónové audiometrie zjišťující stav sluchu vyšetřované osoby.
- **český znakový jazyk** - (vlastní znakový jazyk neslyšících) tvoří určitá dohodnutá soustava znaků, které podle určitých pravidel vyjadřují jisté symboly reálného nebo abstraktního světa, v nichž neslyšící uvažuje a také se v nich vyjadřuje. Má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální a gramatické. Jeho gramatika je zcela nezávislá na jakémkoli mluveném jazyce. Mluvnické vztahy jsou zde vyjádřeny nejen lineárním řazením znaků za sebou, ale i simultánně, například nemanuálními komponenty.
- **hluchoslepí** - osoby se souběžným postižením sluchu a zraku různého stupně, typu a doby vzniku, u nichž rozsah a charakter souběžného sluchového a zrakového postižení neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, nebo neumožňuje plnohodnotnou komunikaci mluvenou řečí.
- **jedinci s kochleárním implantátem** - osoby, které ohluchly a byl jim voperován kochleární implantát, vlastní řeč a disponují akustickými vzpomínkami. Záleží dále na době ztráty sluchu a věku, kdy byl jedinci kochleárním implantát voperován.
- **nedoslýchaví** – osoby, kteří tvoří velmi rozmanitou skupinu osob, do níž patří všichni, kteří téměř normálně slyší až po ty, jejichž audiogram vykazuje sluchové ztráty typické pro neslyšícího člověka s tak dobrými řečovými kompetencemi, umožňujícími mu orientovat se sluchem.
- **neslyšící (lékařská definice)** - osoby, které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.
- **Neslyšící s velkým „N“ (kulturní definice)** – jedinci, kteří se narodili neslyšící či ohluchli před vytvořením řeči a dále všechny osoby, které považují znakový jazyk za primární formu své komunikace.

- **ohluchlí** - lidé, u kterých totální nebo praktická hluchota nastala po ukončení spontánního osvojení řeči (tedy postlingválně, po 6. roce života).
- **písemný záznam mluvené řeči** - je převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase.
- **prstová abeceda** – vizuálněmotorický komunikační systém, který využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů a dlaní obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy. Prstová abeceda je využívána zejména k odhláskování cizích slov, odborných termínů, případně dalších pojmů. Rozlišujeme *jednoruční prstovou abecedu*, která je nejčastěji využívána ve školách pro sluchově postižené jako podpůrná metoda při analyticko syntetické metodě nácviku čtenářských dovedností v předškolním věku. Podporuje zapamatování slov, pomáhá při vyvozování jednotlivých hlásek a vizuální fixaci gramatiky českého jazyka. Dále *dvouruční prstovou abecedu*, která je preferována dospělými sluchově postiženými a užívá se nejčastěji jako doplněk znakového jazyka v situacích, kdy neexistuje odpovídající znak, nebo slouží k dorozumění se slyšícím okolím. Prstová abeceda v *taktilní formě* může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob.
- **sluchově postižení** – heterogenní skupina osob, která se dále dělí na jedince nedoslýchavé, neslyšící, ohluchlé nebo jedince s kochleárním implantátem.
- **student se speciálními nároky** – student s tělesným nebo smyslovým postižením (zrakovým, sluchovým, souběžným zrakovým a sluchovým)
- **tlumočnický českého znakového jazyka** - používá při tlumočení český znakový jazyk, který je přirozeným jazykem s vlastní strukturou, gramatikou, pravidly a je primárním komunikačním prostředkem většiny osob s těžkou sluchovou vadou a neslyšících lidí.
- **transliterátor neboli tlumočnický znakové češtiny** - používá jednotlivé znaky znakového jazyka, přidržuje se gramatiky českého většinového jazyka. Kopíruje přitom slovosled české věty, nevizualizuje však gramatické významy nesené koncovkami českých slov. Díky slovesným koncovkám rozeznáváme vztahy v české větě a díky tomu je možné pochopit obsah sdělované výpovědi. Klient si chybějící koncovky domýšlí a do české věty doplňuje na základě své předchozí znalosti českého jazyka. Tento typ tlumočnických služeb preferují lidé nedoslýchaví nebo ohluchlí, kteří český znakový jazyk většinou neovládají.

Používají transliterátora jako osobu, která jim ulehčí náročné odezírání řeči tím, že zviditelní řečená česká slova.

- **vizualizace mluvené češtiny** - je zřetelná artikulace jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace.
- **vizualizátor mluveného jazyka neboli orální tlumočnick** - zřetelně artikuluje ústy jednotlivá česká mluvená slova tak, aby zjednodušil sluchově postiženému odezírání mluvené řeči. Tento typ služeb využívají především lidé s lehčí sluchovou vadou a lidé ohluchlí pro účely přednášek a jiných akcí.
- **znakovaná čeština** – uměle vytvořený jazykový systém, který využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk.